

FRA VANN TIL VIN?

BRUK AV RUSMIDLER BLANT AKTIVE I KRISTNE UNGDOMSMILJØER

Pål Ketil Botvar

Sivert Skålvoll Urstad

KIFO NOTAT NR 3/2012

Illustrasjonsfoto (forsiden): iStockphoto

©KIFO Stiftelsen Kirkeforskning 2012

ISBN 978-82-92972-24-3

e-post: kifo@kifo.no

<http://www.kifo.no>

FORORD

Prosjektet "Fra vann til vin? Bruk av rusmidler blant aktive i kristne ungdomsmiljøer" er et samarbeidsprosjekt mellom ulike norske institusjoner og mellom institusjoner i Norge og Sverige. Blå Kors Norge står, sammen med sin svenske søsterorganisasjon Blåa Bandet, bak undersøkelsen. Prosjektmidler kommer fra den svenske Stiftelsen Ansvar for Framtiden og det norske Helsedirektoratet. Den norske delen av prosjektet involverer en stor del av Blå Kors sine medlemsorganisasjoner og deres barne- og ungdomsavdelinger (i tillegg til enkelte andre kristne ungdomsorganisasjoner), i alt 14. Prosjektet er initiert av samarbeidsforumet ROK (Rus- oppvekst – kirke) som ledes av Blå Kors og hvor Den norske Kirke gjennom Kirkerådet og IKO – Kirkelig pedagogisk senter, har faste representanter. For tiden er også Indremisjonsforbundet Ung representert i ROK.

Undersøkelsesgruppen er den samme i begge landene: Ungdom i alderen 16-25 år knyttet til kristne organisasjoner og kirkesamfunn. Prosjektet gjennomføres i Norge av KIFO – *Stiftelsen kirkeforskning* og i Sverige av *Centrum för forskning om religion och samhälle* (CRS), Uppsala universitet.

Denne rapporten tar for seg det norske materialet. En må tilbake til 1980-tallet for å finne en tilsvarende bred undersøkelse av unge i kristne organisasjoner og deres forhold til rusmidler. Undersøkelsen gir svar på hva som er det dominerende synet på alkohol i den aktuelle ungdomsgruppen. Rapporten undersøker videre hvilke forhold som påvirker alkoholbruken. Ved å se de ulike faktorene i sammenheng får en fram hva som utgjør de mest sentrale forklaringene på holdninger og praksis. Både sosiale bakgrunn, relasjoner og religiøsitet ser ut til å virke inn på forholdet til alkohol. Rapporten diskuterer også på hvilken måte de unge velger å møte det norske samfunnets alkoholkultur.

Undersøkelsen er godkjent av personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Det er også innhentet tillatelse til å trekke inn data fra nasjonale befolkningsundersøkelser som sammenlikningsgrunnlag. Forfatterne står alene ansvarlig for presentasjon og analyse av dataene i denne rapporten.

Det er på sin plass å takke Blå Kors Norge, og spesielt medlemmene av ROK, for et godt samarbeid underveis i prosjektet. En spesiell takk går til Programsjef barn- og ungdom Amund Gillebo i Blå Kors for nyttige innspill i forbindelse med slutføringen av denne rapporten.

Oslo, 30. april 2012,

Pål Ketil Botvar og Sivert Skålvoll Urstad

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Sammendrag	6
2	Innledning og problemstilling.....	7
3	Perspektiver på religion og alkohol	9
4	Sammenlikning av alkoholbruk i ulike ungdomsgrupper	13
4.1	Forbruk av rusmidler	13
4.2	Holdninger til alkohol	16
5	Betydningen av sosiale bakgrunnsforhold	21
6	Betydningen av hjem og foreldrerelasjon	23
7	Betydningen av sosialt miljø og jevnalderkontakt	24
8	Religiøsitet og sosial-etiske spørsmål.....	26
8.1	Religiøse dimensjoner	26
8.2	Medlemskap i kristne organisasjoner og grupperinger	28
8.3	Sosial-etiske spørsmål og samfunnsengasjement.....	30
9	Samlet analyse: Hvilke forklaringsfaktorer er viktigst?	32
9.1	Regresjonsanalyse av alkoholbruk	32
9.2	Regresjonsanalyse av holdning til alkohol i kristen sammenheng.....	36
10	Oppsummering og avslutning	38
11	Referanser	43
12	Appendix.....	i
	Spørreskjema	

TABELLER

Tabell 1 Alkoholbruk blant norsk ungdom 15-16 år (ESDAP), samt Blå Kors-utvalg. Prosent.	14
Tabell 2 Alkoholbruk blant norsk ungdom (GGS), samt Blå Kors-utvalg. Prosent.....	14
Tabell 3 Andel unge som drikker seg beruset, GGS-utvalg og Blå Kors-utvalg. Prosent.	15
Tabell 4 Andel i ulike undergrupper som er enig i påstander om alkoholbruk blant kristne. Prosent.	17
Tabell 5 Grunner til ikke å drikke (mer). Andel som svarer bekreftende. (N=1030).....	18
Tabell 6 Grunner til å drikke alkohol. Andel bekreftende svar blant de som drikker (noe). (N=530)...	19
Tabell 7 Skåre på spørsmål om alkohol etter sosial bakgrunn. Prosent.	21
Tabell 8 Betydningen av faktorer knyttet til hjem og foreldre. Prosent	23
Tabell 9 Betydningen av faktorer knyttet til jevnalderrelasjon. Prosent	25
Tabell 10 Religiøse faktors betydning for forhold til alkohol. Prosent.	26
Tabell 11 De unges forhold til alkohol etter tilhørighet til kristen organisasjon. Prosent.	29
Tabell 12 Sosialetiske standpunkt og forhold til alkohol. Prosent.	31
Tabell 13 Trinnvis regresjonsanalyse med alkoholkonsum som avhengig variabel (uten avholds). * ...	33
Tabell 14 Regresjonsanalyse med alkoholkonsum som avhengig variabel (uten totalavholds). *	35
Tabell 15 Trinnvis regresjonsanalyse med syn på alkoholbruk i kristne miljøer som avhengig var. * ..	36
Tabell 16 Regresjonsanalyse med syn på alkoholbruk i kristne miljøer som avhengig variabel.*	37

Denne rapporten tar for seg bruk av og holdninger til alkohol og andre rusmidler blant norske ungdommer som er mellom 16 og 25 år og som er aktive i kristne organisasjoner og kirkesamfunn. Det empiriske grunnlaget er spørreundersøkelser til et utvalg medlemmer fra til sammen 14 ulike kristne organisasjoner og grupperinger. Over 1000 ungdommer inngår i undersøkelsen, noe som gjør det mulig å bryte svarene ned på ulike underutvalg basert på sosial bakgrunn, sosiale relasjoner og religiøsitet.

Rapporten viser at det er svært få som praktiserer et avholdsstandpunkt dersom de er aktive i ulike sosiale miljøer og har venner som drikker. Samtidig hevder et flertall i undersøkelsen at de drikker mindre (til dels betydelig mindre) enn dem de er sammen med. Dette tyder på at mange har utviklet måter å håndtere et måteholdsstandpunkt i et samfunn der en møter alkohol i stadig flere sammenhenger.

Hvordan forholde seg til sosiale omgivelser der alkohol er utbredt? Dette utgjør en utfordring for unge mennesker som ønsker å ha et kritisk og bevisst forhold til rusmidler. Det er det også for de religiøse organisasjonene som ungdommene er medlem av.

Sentrale funn i undersøkelsen blant aktive i kristne ungdomsmiljøer:

- Nesten halvparten av ungdommene under 18 år har smakt alkohol
- Omkring en tredel av 20-åringene drikker jevnlig alkohol
- Omkring en firedel av 20-åringene har aldri drukket alkohol
- Omkring 20 prosent av de unge i alderen 18-24 år drikker seg beruset en gang i blant
- Ca. 5 % har prøvd narkotiske stoffer, fortrinnsvis hasj eller marihuana
- Alkoholforbruket er vesentlig lavere blant aktive kristne enn blant annen ungdom
- En tredel er totalavholds, mens et flertall praktiserer et måteholdsstandpunkt
- 80 % mener at kristne miljøer bør være alkoholfrie soner
- Ca. halvparten mener at det er greit å ta seg et glass på byen etter et kristent møte
- Det er liten forskjell på hvordan jenter og gutter forholder seg til alkohol
- Noen flere gutter enn jenter har prøvd lettere narkotiske stoffer
- Forbruket øker med alderen: 20-åringer drikker betydelig mer enn tenåringer
- De som har flyttet hjemmefra har et høyere forbruk enn de som bor hjemme
- De mest sosialt aktive drikker mer enn de med en mindre omgangskrets
- De som har foreldre som ikke drikker, drikker mindre enn andre
- De som har mange venner som drikker alkohol, drikker mer enn andre
- Religiøs tro, praksis og kirkelig tilhørighet har betydning for forholdet til alkohol
- Sosialetisk konservative drikker mindre enn andre
- De som drikker alkohol er like samfunnsengasjerte som de som ikke drikker alkohol

2 INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING

Det norske alkoholkonsumet har gått kraftig opp når vi betrakter de siste 10 til 15 årene under ett. Samtidig rapporteres det at norske ungdommer drikker mindre i dag enn for noen få år tilbake. Hvordan fortøner virkeligheten seg for unge som er aktive i kristne organisasjoner? Drikker aktive i kristne organisasjoner stadig mer, mens utviklingen blant ungdom ellers går i motsatt retning? Har endrede drikkevaner i kristne kretser bare å gjøre med at grensene utvannes eller er det snakk om en ny og mer situasjonsbestemt moral på alkoholfeltet?

Temaet ungdom og rusmidler har stadig aktualitet og debatteres både i den kristelige og i den sekulære pressen. Samtidig mangler det konkret kunnskap på området. Hvordan er situasjonen blant unge aktive kristne? Har alkoholen fått innpass også i kristne kretser eller utgjør denne typen miljøer fortsatt en slags demning i forhold til alkoholens frie flyt? Hvilke kristne miljøer ser ut til å være mest utsatt? Jo vanligere det blir å drikke alkohol, jo vanskeligere blir det for reflekterte ungdommer å skille mellom situasjoner hvor alkohol kan forsvares og situasjoner hvor den ikke hører hjemme. Ny forskning viser at det er blitt vanlig å nyte alkohol i situasjoner knyttet til jobb, for eksempel sammen med kolleger i forlengelse av arbeidsdagen ("fredagspils"). Kan kristne miljøer fortsatt betraktes som alkoholfrie soner eller er grensene blitt utydelige også her? Hva tenker aktiv kristen ungdom omkring spørsmålet om når det er greit – og når det ikke er greit - å drikke alkohol?

En rekke undersøkelser tyder på at religiøsitet og kontakt med et religiøst miljø bidrar til å redusere bruken av alkohol. I 2010 publiserte imidlertid Nova rapporten "15-åringer - hvem drikker?", basert på data om ungdomsskoleelever i Oslo (Øia og Strandbu 2010). I medieoppslagene som fulgte ble det trukket fram at kristen ungdom tilsynelatende drakk minst like mye som ikke-kristne. Ifølge rapporten drakk ungdom i frikirkelige miljøer mer enn gjennomsnittet, mens ungdom innenfor Den norske kirke hadde det samme alkoholforbruket som de uten noen religiøs tilknytning. Den eneste religiøse gruppen som drakk mindre enn gjennomsnittet, var muslimene. Oppslagene førte til debatt blant ledere i kristne ungdomsorganisasjoner. Kunne dette være tilfellet? Var motforestillingen mot alkohol borte i kristne kretser? Bidro miljøene til indirekte å legitimere bruk av alkohol? Gjaldt dette i så fall bare for Oslo? Ved nærmere undersøkelse viste det seg at tallene bygget på et tvilsomt statistisk grunnlag. Bare omkring 30 av ca. 1600 15-åringer i undersøkelsen, tilhørte kristne frikirker. Og tilhørighet til Den norske kirke var målt på en slik måte at man ikke skilte mellom aktive og passive medlemmer. Dermed ble det tydelig at det var behov for en bred og landsdekkende studie for å kartlegge alkoholbruk blant ungdom som er aktive i kristne organisasjoner og kirkesamfunn.

I dette prosjektet ønsker vi å belyse spørsmålet om det skjer en liberalisering av unge kristnes drikkevaner og syn på alkohol, slik det har vært antydnet i flere rapporter (Dyrhaug 1998, Øia og Strandbu 2010). For å kunne svare på spørsmålet er det nødvendig å gå nærmere inn på noen konkrete problemstillinger:

- Drikker ungdom i kristne organisasjoner mer alkohol enn før?
- Er det de samme faktorene som forklarer alkoholbruk blant aktive kristne og andre?
- I hvilken grad bidrar ulike former for kristen religiøsitet til å svekke alkoholbruken?

- Hvordan varierer holdning og praksis knyttet til alkohol i kristne organisasjoner?

Det samlede alkoholkonsumet i den norske befolkning har steget bratt de siste 20-30 årene. Ungdom drikker i gjennomsnitt mindre enn voksne, men forbruket varierer innad i gruppen. Enkelte unge drikker mye alkohol, især i helgene, mens andre bare tar seg et glass i ny og ne. I 1993 var det ifølge undersøkelsen Norsk Monitor 56 % prosent av befolkningen som påstod at de drakk alkohol "ofte" eller "av og til". I 2001 var denne andelen steget til 69 % prosent. Ungdom fra 18 til 24 år hadde en liknende utvikling. I 1993 var det 56 % som drakk av og til eller ofte. I 2001 var andelen 68 %. I samme periode økte de som smakte alkohol av og til blant religiøst aktive fra 26 % til 34 %. Forbruket blant religiøst aktive følger den generelle utviklingen, men det samlede forbruket ligger på et lavere nivå. Når det i samfunnet blir vanlig å konsumere alkohol i nye sammenhenger blir et stadig vanskeligere å avstå fra alkohol, også for den som i utgangspunktet har et restriktivt syn. Den norske drikkekulturen sprer seg til stadig flere områder av samfunnslivet. Samtidig meldes det at forbruket blant ungdom har gått noe ned de seneste årene. Dette kommer blant annet fram i enkelte regionale ungdomsundersøkelser (Føyland og Sletten 2011, Øia og Strandbu 2010). Er dette uttrykk for en ny trend knyttet til ungdoms fokus på kropp, helse og kosthold? Eller kan det ligge mer grunnleggende holdningsendringer bak?

Tidligere ble bruk av alkohol betraktet som moralsk galt og assosiert med "synd" i kristne kretser. Dette er en av forklaringene på at kristne organisasjoner og avholdsorganisasjoner lenge har hatt et tett samarbeid. Når noe som tidligere ble sett på som galt ikke lenger oppfattes slik av et flertall i et sosialt miljø, vil imidlertid både holdninger og praksis kunne endre seg raskt (jfr. Berger 1967). Denne typen prosesser har man tidligere kunnet observere i forhold til røyking, dans og kortspill. I dag er synet på samlivsformer, men også alkohol, i endring innenfor kirkelige miljøer (jfr. Botvar & Schmidt 2010).

I den nevnte undersøkelsen blant 15-åringer i Oslo kommer det frem at de unge drikker mindre enn de gjorde for 10 år siden. Det samme gjelder for en undersøkelse blant unge i alderen 16-19 år fra Stavanger (Frøyland og Sletten 2011). Mens 78 prosent av Stavanger-ungdommen hadde smakt alkohol i 2002, gjaldt det samme "bare" for 50 prosent i 2010. Også andelen som drikker ofte har gått noe ned. Tilsvarende funn er gjort når det gjelder andelen som røyker tobakk og som bruker narkotiske stoffer som hasj og marihuana. Stavanger-undersøkelsen sier imidlertid ingenting om hvordan religiøs tro og tilknytning slår ut på alkoholbruk. De norske ungdomsundersøkelsene trekker frem foreldres og venners forhold til alkohol som viktige forklaringsfaktorer bak de unges drikkemønster. Kanskje er det slik at også innslaget av ikke-drikkende muslimer bidrar til å holde alkoholforbruket i sjakk blant deres ikke-muslimske venner? En slik sammenheng blir antydnet i enkelte rapporter fra storbyene (Schultz 2006, Bergengen og Larsen 2008).

I dette prosjektet rettes søkelyset mot hvordan unge i ulike kristne miljøer forholder seg til alkohol - i form av holdninger og praksis. En rekke studier, ikke minst fra USA, peker på at særlig konservative former for kristendom virker modererende på alkoholbruk (for eksempel Wells 2010, Ellison et al 2008). Religiøsitet kan deles inn i ulike dimensjoner, som trosforestillinger, religiøs deltakelse og tilhørighet til et kristent miljø. Alle disse forholdene har i ulike undersøkelser vist seg å slå ut i (negative) holdninger til alkohol. Selv om mye tyder på at drikkemønsteret blant aktive kristne har endret seg, kan likevel *holdningene* til

alkohol skille seg markant fra dem en finner i den allmenne befolkningen. Det er mulig å drikke moderate mengder alkohol, men likevel ha en bevisst oppfatning om i hvilke sammenhenger en gjør det og i hvilke en lar det være.

Den norske undersøkelsen ble gjennomført som en elektronisk spørreundersøkelse i perioden november 2011 til januar 2012. E-poster med lenke til undersøkelsen ble sendt til et utvalg av medlemmene i til sammen 11 kristne (ungdoms) organisasjoner. Det var organisasjonene selv som fremskaffet utvalget. Henvendelsen gikk også ut fra organisasjonene, mens svarene i anonymisert form gikk direkte til forskerne. Etter en purring var det kommet inn noe over 1000 svar. Dette utgjør omkring en tredel av alle henvendelsene som ble sendt ut. Svarprosenten varierer noe mellom organisasjonene, men ikke så mye. Det viste seg å være en betydelig overlapping mellom organisasjonene når det gjaldt medlemmer. For eksempel er mange både medlem i Laget (Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag), i Skjærgårds LIVE, i KRIK osv. Det betyr at noen har fått henvendelsen via flere organisasjoner, men bare svart EN gang. Når en tar hensyn til denne overlappingen i medlemsmassen vil den reelle svarprosenten ligge et sted mellom 30 og 40 prosent. I og med at vi ikke kjenner detaljer knyttet til bruttoutvalget, kan vi ikke undersøke mulige skjevheter i responsen. Oppslutningen er tilfredsstillende sammenliknet med liknende studier gjennomført de siste årene. Den store befolkningsundersøkelsen om religion fra 2008 hadde for eksempel en svarprosent på knappe 40 % (Botvar og Schmidt 2010).

3 PERSPEKTIVER PÅ RELIGION OG ALKOHOL

Religion er per definisjon et sosialt fenomen. Det er noe som kommer til uttrykk gjennom et fellesskap av troende. En av religionssosiologiens klassikere - Emile Durkheim - hevder at religion fungerer sosialt integrerende, skaper kollektiv bevissthet og bidrar til enhetlige moralholdninger (Durkheim 1897/1994). Senere religionssosiologer har påpekt at religiøse og moralske forestillinger opprettholdes og underbygges ved at de kommuniseres og gis mening innenfor et sosialt fellesskap, forstått som en religiøs forsamling eller menighet. Man kan ikke uten videre betrakte kristen tro som et overordnede fortolknings- og normgrunnlag for nordmenn flest. Kristen tro utgjør i dag en av flere livsanskuelser som folk forholder seg til på et livssynsmarked (jfr. Luckmann 1971). Et tankesett som deles av et mindretall i befolkningen trenger i enda større grad enn flertallsholdninger støtte i sosiale fellesskap for å kunne opprettholdes over tid (jfr. Berger 1967).

Mindre sosiale systemer som familie, vennekrets og frivillige organisasjoner kan bidra til å gi et religiøst tankesett troverdighet. Enkelte vil hevde at slike lokale og løst sammensatte nettverk spiller en stadig viktigere rolle etter hvert som individualiseringen av i samfunnet svekker institusjonenes rolle. Noen går så langt som til å hevde at vi er i ferd med å forlate en enhetlig masse-kultur og nærme oss en ny form for "stamme-samfunn" (Maffesoli 1996). Mer enn før holdes samfunnet sammen av svakt organiserte sosiale subsystemer. De nye "stammene" er både knyttet til arbeid, hjem og fritidssfæren. Kontakten med frivillige og private grupper bidrar i stor grad til å forme våre hverdagserfaringer. Menigheter og kristne forsamlinger er en del av dette bildet.

Siden midten av 1800-tallet har kristne organisasjoner vært nært knyttet til avholdssaken. Kristne organisasjoner og edruskapsorganisasjoner arbeidet tidlig sammen for å få folk ut av

rusproblemer og fattigdom. Især på Vestlandet var religion og avhold ofte koblet sammen med språksak (nynorskrørsla). Disse tre folkelige bevegelsene stod sammen og utgjorde en motkraft mot urbaniserende og sentraliserende krefter. På begynnelsen av 1900-tallet stod bevegelsene sterkt langs hele kyststripa fra Østfold til Møre. Dette er gjerne kalt "bibelbeltet" fordi de lavkirkelige organisasjonenes og avholdsbevegelsens stod sterkt. Fortsatt finnes det tydelige spor av denne motkulturen. En kan i noen grad se dens styrke gjennom oppslutningen om Kristelig Folkeparti. Det har etter hvert skjedd en regionalisering av motkulturene, slik at de i dag har sin høyborg i fylkene Aust- og Vest-Agder, samt Rogaland (Botvar, Repstad og Agedal 2010, Botvar og Agedal 2002).

I løpet av 1900-tallet har imidlertid alle de tre motkulturelle kreftene blitt svekket. Som forklaring på religiøse og moralske synspunkter har de ikke samme styrke som tidligere. Det er heller ikke lenger slik at de som kaller seg kristne og som deltar i kollektive religiøse aktiviteter med nødvendighet avstår fra alkohol. De seneste tiårene har det skjedd endringer i den norske kulturen som også har satt sitt preg på det vi kan kalle "kristenfolket". Først og fremst kan en snakke om at det har skjedd en individualiseringsprosess. Individet har blitt løsrevet fra tradisjoner og institusjoner. Individualiseringen inneholder flere elementer. For det første har individet blitt styrket i forhold til institusjonene. Gjennom utviklingen av individuelle rettigheter har individet i større grad blitt i stand til å klare seg uten kollektive størrelser som kirke, fagforening og slekt. Det skjer også en individualiseringsprosess i form av økt fokus på individuelle valg og livsstiler. Når valgmulighetene øker blir individet tvunget til å foreta egne prioriteringer. Dette er en utvikling som har både positive og negative sider. De fleste vil mene at det er positivt at individet får frihet til å forme sitt liv uavhengig av hva konvensjoner og andre mennesker står for. Individualisering fører til at individet stadig må reflektere over og begrunne handlingsvalg (Giddens 1991). Noen trives med ansvaret som følger med å måtte treffe egne valg. De som derimot føler at dette er en krevende livsstil kan søke mot tradisjoner og autoriteter som tilbyr et helhetlig syn på tilværelsen og dermed kan hjelpe en med å treffe valg. Den form for individualisering som Norge og andre land gjennomgår fører ikke bare til endring av livsstiler. I ytterste konsekvens tilpasses også våre holdninger i individualiserende retning. Det oppstår en form for ideologisk individualisme der individet settes i sentrum.

Fra forskerhold blir det hevdet at individualisering bidrar til å svekke forbindelsen mellom religiøsitet på den ene siden, og moralholdninger, på den andre (Ester m.fl. 1993). Det antas at moralske holdninger blir mer og mer løsrevet fra religiøs identitet og dermed fragmentert. Pessimistiske analytikere trekker fram egoisme og samfunnsoppløsning som mulige konsekvenser av en slik utvikling (Bellah 1985, Baumann 2000). Mer optimistiske analytikere peker på bevisste og ansvarlige individer som et resultat av individualiseringen (Giddens 1991, Ingelhart 1990)

Det er vanlig å skjelne mellom Individualisering og individualisme. Det er stor grad av enighet om at individualisering innebærer en sosial prosess hvor individet fristilles i forhold til overleverte normer og selv må ta stilling ut fra egne overveielser (Halman 1996). Mens individualisering betegner en utviklingsprosess, betegner individualisme et verdisett. Man kan skille mellom en egoistisk nyttemaksimerende individualisme og en form for individualisme som legger vekt på alle individers mulighet for selvrealisering (Gibbins og Reimer 1998).

Hvordan foretar vi så våre moralske valg? En kan velge å vurdere en handling opp mot et sett av moralske kriterier eller man kan vurdere handlingens konsekvenser. I det første tilfellet snakker vi om regeletikk, mens det siste har å gjøre med konsekvensetikk. Normalt er det slik at handlinger motiveres ut fra det grunnsyn og de moralske kriterier vi tilstreber å følge. I dagliglivet gjøres imidlertid mange moralske valg uten spesielt mye forutgående refleksjon. Trafikken er et nærliggende eksempel. Det kan altså tenkes at vi først tar stilling til en konkret situasjon for deretter å legitimere våre handlinger i ettertid ved å henvise til akseptable moralske prinsipper (Pettersson 2000). Leon Festinger (1957) har utviklet en teori han har kalt for "kognitiv dissonans". Den innebærer at individer som opplever et misforhold mellom liv og lære, mellom hvordan en selv handler i praksis og idealene en har for sin livsførsel, vil søke å få dette til å harmonere. Det kan skje ved at en endrer handlingsmønster. Men det kan også skje ved at en tilpasser det ideologiske grunnlaget til egen atferd. I en viss forstand er denne teorien aktuell i forhold til vårt utvalg av aktive kristne ungdommer. Dersom en til stadighet blir utfordret til å smake alkohol mot sine ønsker kan det oppstå et behov for etter hvert å tilpasse grunnsynet til faktiske handlinger. Aktive kristne ungdommer som studerer i Oslo-regionen har for eksempel et betydelig høyere forbruk enn aktive kristne som bor hjemme hos foreldrene i et bygdemiljø.

Med utgangspunkt i antakelsen om økende individualisering kan en forvente at det i samfunnet legges mer og mer vekt på konsekvensetikk til fordel for regeletikk som grunnlag for moralsk handling. En tidligere studie (kalt RAMP) viste at ungdom i større grad enn middelaldrende og gamle vurderte rett og galt ut fra de aktuelle omstendighetene (Botvar 2005). Ungdom legger mer vekt på det en kan kalle konsekvensorientert lykkemoral enn på godt voksnes tradisjonsorienterte reglemoral. Samtidig viste ungdommene seg å være like lovlidige og samfunnsbevisste som de eldre. Avviket mellom generasjonene finnes først og fremst i måten man treffer beslutninger på i moralspørsmål. Tradisjonelt har nordmenn hatt en restriktiv holdning til samfunnsmoralske temaer og et tilsvarende liberalt syn på privatmoralske spørsmål. Sammenliknet med folk på kontinentet har nordmenn lenge vært svært skeptiske til skatteunndragelser, men samtidig inntatt en tillatende holdning overfor sex utenfor ekteskapet. Hvorvidt bruk av alkohol betraktes som et moralsk spørsmål som berører samfunnet eller primært enkeltindividet og dets nærmeste, kan dermed få betydning for utviklingen av holdninger på feltet.

Individualiseringen kan fjerne noe av grunnlaget for en konvensjonell form for moralsk tenkning, men samtidig bane vei for nye former for moral bedre tilpasset utfordringer i dagens samfunn. Heelas og Woodhead (2005) beskriver i boken *The spiritual revolution* de positive sidene ved det kulturelle skiftet i retning av individualisme. De legger vekt på at individet ikke lenger behøver å gå inn i fastlagte roller bestemt av omgivelsene. Det at individets settes i sentrum får etter deres mening også følger for religiøsiteten. Det vil skje en bevegelse bort fra autoritære religionsformer over mot former som legger vekt på individets religiøse søken og indre opplevelser.

Fokus på det individuelle valg er ikke noe ukjent fenomen i norsk kirkeliv. Den pietistiske tradisjon som lenge har satt sitt preg på kristendommen i Norge, la avgjørende vekt på individets valg og på vissheten om frelse. Sammen med skepsisen mot religiøse autoriteter slik som presteskaper, bidro denne tendensen til oppblomstring av en rekke lavkirkelige bevegelser utenfor og innenfor statskirken. En kan dermed hevde at våre dagers

individualisme lettere lar seg forene med protestantiske kristendomsformer enn med katolisisme.

Sekularisering utgjør, i større grad enn individualisering, en hovedutfordring for protestantiske kirkesamfunn. Den urbane bykulturen som de motkulturelle bevegelsene lenge kjempet mot og tidvis vant seire over, står i dag sterkt i det norske samfunnet. Er det vanskelig å slutte seg til en motkultur som er på vikende front i forhold til en dominerende urban og sekulær kultur? Eller bidrar individualiseringen til at det blir lettere å gå sine egne veier, på tvers av hva flertallet måtte mene? Hvordan oppleves det å være en del av et kristent miljø og samtidig en del av en liberal ungdomskultur? Kristne miljøer kan holde stand mot sekularisering og konkurrerende oppfatninger dersom det sosiale miljøet er sterkt og "taler med en tunge". Men i en situasjon hvor gamle sannheter tas opp til ny vurdering eller ikke omtales overhodet, vil holdningene raskt kunne endre seg (Berger 1967). Det som tidligere ble oppfattet som "selvinnlysende sannheter" har mistet sin status som nettopp det. Dette har skjedd med holdninger til det som tidvis kalles for "adiafora". Når noe går over til å betraktes som et adiaforon (dvs. verken rett eller galt, men perifert) vil holdningene til den aktuelle sak lett endre seg, slik situasjonen har vært når det gjelder slike ting som kortspill, dans etc.

I mange kristne kretser har ideen om avhold fra alkohol over tid blitt byttet ut med måtehold som ideal. Et slikt standpunkt kan være bedre tilpasset en virkelighet hvor de fleste møter alkoholen i mange sammenhenger. Men samtidig kan et slikt standpunkt være krevende å håndtere fordi det innebærer at en må vurdere den enkelte situasjon for seg selv og gjøre seg opp en mening om hvordan den skal håndteres. Er det greit å ta et glass nå? Et måteholdsstandpunkt fremstår som i tråd med individualiseringens vekt på konsekvensetisk refleksjon. Kristne miljøer utfordres på mange måter av en majoritetskultur som ikke tar utgangspunkt i kristne verditradisjoner, heller ikke på alkoholfeltet. Holdninger påvirkes av hva vi opplever som den rådende kulturen på området. Men vel så viktig er innflytelsen fra "signifikante andre", det vil si dem vi omgås med til daglig. Tidlig i livet har foreldrene en slik posisjon, senere overtar venner gjerne som rollemodeller og mentorer. I ungdomstiden kan det oppleves som konfliktfylt om en skal lytte til foreldrenes stemme eller til hva jevnaldrende sier. Når den unge flytter hjemmefra svekkes naturlig nok foreldrenes påvirkningskraft. Hvordan en handler blir dermed et samspill mellom de verdier en har med seg fra oppveksten og den påvirkning en møter i hverdagslivet.

Heelas og Woodhead (2000) har utviklet en modell med tre hovedformer for religiøs orientering. På norsk er disse formene blitt betegnet henholdsvis "forskjellsreligion, humanitetsreligion" og "subjektiv spiritualitet" (Repstad og Henriksen 2010). Forskjellsreligion er en religionsform som ønsker å sette grenser mellom det religiøse fellesskapet og verden utenfor. Innenfor denne formen er en opptatt av å styrke og dyrke de egne verdiene og ruste medlemmene til å stå imot press fra omgivelsene. Humanitetsreligion representerer en mer liberal religionsform som stiller seg åpen overfor andres vurderinger og verdier. Man er sjelden ute etter absolutte standpunkter, men leter etter et felles verdimesig ståsted. Hvilken av de to retningene er best rustet til å håndtere omgang med alkohol? Med utgangspunkt i materialet fra Sørlandet blir det hevdet at forskjellsreligion er i ferd med å vike plassen for humanitetsreligion. Gud er blitt mildere og

det samme har synet på sosialetiske spørsmål i religionens grenseland (Henriksen og Repstad 2010).

Den tredje hovedformen for religiøs tilnærming – kalt ”subjektiv spiritualitet” - finner en lite av i materialet fra Sørlandet. Dette er en religionsform som ofte står i et spenningsforhold til kristen tenkning. Moralsk sett vil denne varianten fremstå som enda mer individualistisk og lykkeorientert enn humanitetsreligionen. Det er snakk om en religionsform som setter sterke krav til den enkeltes moralske kompetanse og vurderingsevne. Et tankesett som setter individet i sentrum er ikke uvanlig i kristne sammenhenger, men er trolig mest vanlig i uorganiserte religiøse sammenhenger. Vi skal etter hvert komme inn på hvordan en ved hjelp av det aktuelle materialet kan fange opp spenninger mellom de to første hovedformene for kristen/religiøs orientering. I neste del presenteres undersøkelsen nærmere og vi går inn på hvordan ulike fenomener og dimensjoner kan måles. Vi vil komme inn på hvordan ungdom i kristne organisasjoner forholder seg til alkohol, sammenliknet med norsk ungdom generelt.

4 SAMMENLIKNING AV ALKOHOLBRUK I ULIKE UNGDOMSGRUPPER

4.1 FORBRUK AV RUSMIDLER

Ifølge data fra SIRUS (States institutt for rusmiddelforskning) har nordmenns forbruk av alkohol økt fra 5,6 liter ren alkohol per innbygger i 2000 til 6,64 liter i 2010. Høyest var forbruket i 2008, da det lå på 6,75 liter. Fra 2008 til 2010 har altså det samlede forbruket sunket noe, men er altså høyere enn det var så sent som i 2007 (RusStat 2010).

Også blant ungdom har alkoholbruken gått noe ned de aller siste årene. Ungdomsforbruket steg gjennom 1990-tallet og flatet ut på 2000-tallet (Vedøy og Skretting 2009). Likevel forteller tall fra SIRUS at omkring 60 % av alle ungdommer mellom 15 og 20 år drikker alkohol hver måned og at 2 av 3 unge har kjent seg tydelig beruset. 77 % av alle gutter i denne alderen har drukket alkohol, mens tallet for jentene ligger noe høyere (83 %). Rundt 20 % av ungdom er storforbrukere av alkohol, det vil si har kjent seg tydelig beruset over 50 ganger på et år (Vedøy og Skretting 2009). Tallene fra SIRUS forteller videre at unge i Oslo drikker mest i landet og at det gjennomsnittlige forbruket her ligger på 5,4 liter ren alkohol, mot 4,9 liter på landsbasis.

Til tross for at det generelle forbruket har steget over lengre tid, er det interessant å merke seg den endringen i motsatt retning som har foregått de aller siste årene. Det kan synes som om nordmenn, og særlig ungdom, har nådd et slags metningspunkt når det gjelder alkohol. Om dette skyldes en grunnleggende holdningsendring, er imidlertid uklart. Mulige forklaringer kan være økt bevissthet om alkoholens skadevirkninger, mer individualiserte livsstiler, påvirkningen fra ikke-drikkende muslimer, eller at alkohol ikke passer inn i en stadig mer kropps- og helsefiksert ungdomskultur.

Det foreligger en rekke undersøkelser av alkoholbruk blant ungdom. Men datainnsamlingen er gjennomført på ulike måter, så det kan være vanskelig å finne data som kan sammenliknes på tvers av ulike undersøkelser. I tabell 1 sammenliknes alkoholbruket blant

de yngste i Blå Kors-undersøkelsen med tilsvarende tall fra en representativ undersøkelse blant alle norske ungdommer (Hibell 2009).

Tabell 1 Alkoholbruk blant norsk ungdom 15-16 år (ESDAP), samt Blå Kors-utvalg. Prosent.

Unge ca. 16 år	Drikker alkohol flere ganger per mnd	Drikker aldri	Antall respondenter
Gen utvalg (15-16 år):			
Gutter	39	37	1778
Jenter	46	30	1704
<i>BK-utvalg (16-17 år):</i>			
<i>Gutter</i>	<i>8</i>	<i>55</i>	<i>87</i>
<i>Jenter</i>	<i>7</i>	<i>49</i>	<i>179</i>

I tabellen sammenliknes andelen som drikker henholdsvis oftere enn månedlig og aldri - på tvers av undersøkelsene. Andelen som drikker ofte er meget lav blant 16 og 17-åringer som er aktive i kristne organisasjoner, sammenliknet med 15/16-åringer i ungdomspopulasjonen. Blant norske 16-åringer er det flere jenter enn gutter som drikker ofte. Samtidig er det flere gutter enn jenter som aldri smaker alkohol. Denne tendensen kommer ikke like tydelig fram i Blå Kors-materialet. Den tidligere tendensen til at jenter drakk mindre enn guttene er ikke lenger til stede blant de unge – jamfør tall for begge utvalgene.

I tabell 2 sammenliknes tall for unge voksne i alderen 18-20 år og 21-24 år. Sammenlikningsgrunnlaget er en stor norsk undersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå i 2008 (Generation and Gender-studien). Den inneholder over 10.000 respondenter, noe som gjør det mulig å bryte materialet ned på små undergrupper.

Tabell 2 Alkoholbruk blant norsk ungdom (GGs), samt Blå Kors-utvalg. Prosent.

Unge 18-24 år	Drikker alkohol flere ganger per mnd	Drikker sjeldnere	Drikker aldri	Antall respondenter
GGs-utvalg:				
Gutter	61	34	5	377
Jenter	54	41	5	540
18 -20 år	56	38	6	425
21-24 år	57	39	4	498
Kirkelig aktiv	21	54	25	72
Er "religiøs"	41	48	11	264
<i>BK-utvalg:</i>				
<i>Gutter</i>	<i>22</i>	<i>47</i>	<i>31</i>	<i>307</i>
<i>Jenter</i>	<i>21</i>	<i>56</i>	<i>23</i>	<i>375</i>
<i>18 -20 år</i>	<i>18</i>	<i>52</i>	<i>30</i>	<i>422</i>
<i>21-24 år</i>	<i>27</i>	<i>51</i>	<i>22</i>	<i>264</i>
<i>BK-utvalg 18-24</i>	<i>21</i>	<i>52</i>	<i>26</i>	<i>686</i>

Spørsmålene i GGS-studien svarer i høy grad til de spørsmålene som er benyttet i Blå Kors-studien. Grunnlaget for sammenlikning burde dermed være til stede. De generelle ungdomsstudiene (blant 15/16-åringer og 18-24 åringer) viser at det skjer en økning i alkoholforbruket blant unge når de passerer myndighetsalderen. Derimot er det liten forskjell i alkoholforbruket blant 20-åringer og 18/19-åringer. Det er svært få unge voksne som aldri har drukket alkohol (ca. 5 %). En god del av disse vil være aktive i kristne organisasjoner. Hver fjerde kirkelig aktive har aldri drukket alkohol.

Blå Kors-utvalget bekrefter tendensen i GGS-tallene, men endringene skjer raskere; ved inngangen til 20-årene er det en tredel av aktive kristne som ikke har drukket alkohol. Andelen synker imidlertid raskt utover i 20-årene. Blant unge aktive kristne mellom 21 og 24 år er det ifølge våre data 27 % som drikker ofte, mot 18 % blant 18-20 åringer. Tallene tyder på at forbruket av alkohol øker raskt blant aktive kristne når de passerer 20 år. Likevel er det i de aktuelle aldersgruppene betydelig forskjell på alkoholforbruket blant aktive kristne og blant ungdom generelt.

Tall fra GGS-studien over kirkelig aktives alkoholforbruk stemmer godt overens med det vi finner i Blå Kors-studien (for aldersgruppen 18-24 år). Blant kirkelige aktive (minimum månedlig på gudstjeneste/religiøs møte) er det omtrent like mange som drikker ofte og som aldri drikker. Omkring halvparten har imidlertid et moderat forbruk. GGS-studien inneholder også et spørsmål om en betrakter seg som "religiøs". Dette er en flertydig betegnelse, men gir likevel et visst utslag i forventet retning. Blant de som kaller seg *religiøs* i den aktuelle aldersgruppen er det 41 % som drikker hyppig, mot ca. 55 % i utvalget som helhet, altså en klar forskjell. Gruppen av kirkelig aktive har et mer restriktivt forhold til alkohol enn de "religiøse", som bare delvis overlapper med de kirkelig aktive (N=264 mot N=72).

Blå Kors-undersøkelsen viser at det er en statistisk sikker (signifikant) forskjell mellom gutter og jenters forbruk. Dette henger sammen med at det er færre jenter enn gutter i 20-årene som *aldri* har drukket alkohol. Også forskjellen mellom aldersgruppene er signifikant i Blå Kors-utvalget. Forskjellene knyttet til alder og kjønn er mindre i det generelle ungdomsutvalget.

Tabell 3 Andel unge som drikker seg beruset, GGS-utvalg og Blå Kors-utvalg. Prosent.

Unge 18-24 år	Drikker seg beruset flere ganger per mnd	Gjør det sjeldnere	Gjør det (omtrent) aldri	Antall respondenter
GGs-utvalg:				
Gutter	49	39	12	382
Jenter	44	41	15	539
18 -20 år	48	36	16	426
21-24 år	44	52	12	495
Kirkelig aktiv	14	28	58	73
Er "religiøs"	34	41	25	264
BK-utvalg:				
18-24 år	3	17	80	750

Blant kirkelig aktive i 20-årene er det en god del som drikker alkohol regelmessig. Blant de over 21 år dreier det seg om opp mot en tredel av utvalget (tabell 2). Likevel er mengden man drikker per gang klart lavere enn det vi finner blant ungdom flest. I det generelle

ungdomsutvalget er det nærmere 50 % som drikker seg beruset flere ganger i måneden. Blant aktive i kristne organisasjoner (BK-utvalg) er tallet bare 3 %. Andelen i denne gruppen som drikker seg full en gang i blant er imidlertid ikke helt ubetydelig – omkring 20 %.

Også når det gjelder debutalder er forskjellene tydelige. I Blå Kors-utvalget er debutalderen 16,5 år. Dette er tidspunktet da gjennomsnittet smakte alkohol for første gang (av de som har gjort det). Debutalderen blant ungdom generelt ligger på ca. 14,5 år. Forskjellen kan synes liten, men flere undersøkelser har pekt på at debutalder er av betydning for det senere forbruket. For norsk ungdom generelt har debutalderen gått opp fra 14 til 14,5 (SIRUS 2010). GGS-studien inneholder bare 72 respondenter som er kirkelig aktive. Vår undersøkelse inneholder 705 i samme aldersspenn, og burde være beheftet med mindre usikkerhet.

Undersøkelsen inneholder også noen spørsmål om narkotikabruk. Det er få som har prøvd stoff i utvalget. Og de som har gjort det oppgir stort sett at det dreier seg om lettere stoffer som hasj eller marihuana. Til sammen er det 5 % av utvalget som har prøvd narkotiske stoffer. Andelen er noe høyere blant de over 20 år (6 %), sammenliknet med de under 20 år (3 %). Blant menn mellom 20 og 25 år finner vi den høyeste forekomsten av narkotikabruk – 8 %. Her er det altså en forskjell mellom kjønnene i motsetning til for alkoholbruk. I motsetning til når det gjelder alkohol. Av de som oppgir at de har prøvd narkotika, bruker nesten ingen det fast. Vi har ikke tall fra tidligere på dette området. Men på samme måte som for alkohol er det grunn til å tro at bruken av denne typen rusmidler har økt over tid. Det er vanskelig, ut fra det aktuelle materialet, å avgjøre om bruk av narkotika kommer før eller etter bruk av alkohol. De som har prøvd narkotika har også vært i kontakt med alkohol.

4.2 HOLDNINGER TIL ALKOHOL

Det er færre undersøkelser som tar for seg ungdoms holdninger til alkohol enn det er som studerer forbruk. Ifølge data fra SIRUS (2008) mener omkring en tredel av norsk ungdom at mange av deres jevnaldrende drikker for mye. I en undersøkelse gjennomført av Helsedirektoratet i 2010 sier det hele 85 % av unge mellom 15 og 17 år at de ønsker at foreldrene skal sette grenser for de unges alkoholforbruk. I den tidligere nevnte undersøkelsen blant 15-åringer i Oslo (Øia og Strandbu 2010) svarte 20 % at alkoholbruk bidrar til å øke respekten fra jevnaldrende, mens en større andel - 28 % - hevder at alkohol er med på å *redusere* respekten fra jevnaldrende. Det er krevende å finne fram til data som sier noe om endringer i ungdoms holdninger over tid. Men tallene vi har presentert antyder at et ikke ubetydelig mindretall av norsk ungdom er skeptisk til alkoholbruken en ser blant sine jevnaldrende. Andelen med en kritisk holdning til alkohol ser ut til å være økende. På bakgrunn av det vi har sett når det gjelder forbruk vil vi vente å finne kritiske holdninger blant utvalget av unge aktive kristne. Nedenfor tar vi for oss et utvalg av spørsmål/påstander knyttet til bruk av alkohol blant kristne eller i kristne miljøer.

Tabell 4 Andel i ulike undergrupper som er enig i påstander om alkoholbruk blant kristne. Prosent.

Undergrupper	"Viktig at kristne miljøer er alkoholfrie"	"Kristne kan gjerne drikke, men bør ikke bli fulle"	"Greit med et glass på byen etter kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
Gutter	78	59	44	35
Jenter	78	61	45	27
16-19 år	77	57	46	33
20-25 år	80	65	44	26
Oslo/Akershus	72	66	52	15
Sørvestlandet	88	61	37	43
Hele utvalget	78	60	45	30

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

Et klart flertall støtter påstanden om at "kristne miljøer bør være alkoholfrie". Et noe mindre flertall (60 %) mener at kristne godt kan drikke alkohol, bare de ikke blir fulle. I Efeserne 5:18 står det "Drikk dere ikke fulle på vin. Det fører til utskjelser. Men bli fylt av Ånden..." Dette skriftstedet er det flere av de unge som henviser til i åpne rubrikker i spørreskjemaet. Andre aktuelle skriftsteder er Rom. 13, 13; Kor. 6, 10; Gal. 5, 21. Det finnes imidlertid flere gode grunner til at en bør ha en bevisst omgang med alkohol. Noen vil begrunne dette med alkoholens skadevirkninger i samfunnet eller på helsen. Begrunnelser for ikke å drikke ser vi nærmere på i tabell 5. Det er et mindretall på 30 % som mener at kristne bør avstå helt fra alkohol. Dette tallet tilsvarer omtrent den andelen som aldri har drukket. De som selv har drukket alkohol har et annet syn på dette spørsmålet. Avholdsstandpunktet har tradisjonelt stått sterkt innenfor kristne bevegelser. I dag har dette standpunktet blitt avløst av et måteholdsstandpunkt blant aktive kristne. Andelen som sier nei til alle former for alkohol er den samme som ikke drikker og som omgås folk som ikke drikker. Et avholdsstandpunkt synes vanskelig å opprettholde når man er sammen med folk som drikker alkohol. De som i tidlig alder har begynt å drikke som en følge av at de er i et miljø der mange drikker, ser ut til å innta et syn på alkohol som stemmer overens med ens egen praksis (jfr. teorien om kognitiv dissonans).

Omkring halvparten av utvalget mener det er greit "å ta seg et glass på byen etter et kristent arrangement". Det er naturlig å tolke utsagnet slik at de som har vært sammen på et kristent arrangement (gudstjeneste, møte, konsert eller liknende) etterpå går på en bar eller liknende og drikker (noe) alkohol. Undersøkelsen antyder at det er få som faktisk gjør dette. Bare 2 % sier at de drikker alkohol i forbindelse med et kristent arrangement. Slik spørsmålet er formulert kan det imidlertid oppfattes som noe mer integrert i en kristen ramme enn "å drikke på byen". Det er påfallende liten variasjon i holdningen til en slik "after church"-praksis. Men geografi gir klare utslag. De som er bosatt i Oslo eller Akershus inntar et mer tillatende standpunkt enn gjennomsnittet. Tilsvarende finner vi at de som holder til på Sørvestlandet (Agder og Rogaland) er mer skeptiske til denne (tenkte) praksisen. Svarene kan selvfølgelig ha å gjøre med at slik atferd lettere vil resultere i sanksjoner fra andre kristne på disse kanter av landet (fordi det er flere kristne der). Men også i forhold til andre spørsmål ser vi tegn til en geografisk-kulturell motsetning. Oslo-folk mener for eksempel i mindre grad enn folk på Sørvestlandet, at kristne miljøer bør være alkoholfrie. Også når det

gjelder andelen som mener kristne bør avstå helt fra alkohol er forskjellene mellom de to landsdelene markante. Nærmere halvparten av de bosatt på Sørvestlandet mener kristne bør avstå fra alkohol, mens tallet for Oslo-området er nede i 15 prosent.

Forskjellene er jevnt over mindre for de andre undergruppene i tabellen. Alder gir noen signifikante utslag. Tenåringene er mer restriktive enn 20-åringene. Dette kommer både fram på spørsmål om det er greit at kristne drikker, men også når det gjelder andelen som mener kristne bør være avholds. I og med at 20-åringene fremstår som mer liberale enn tenåringene er det grunn til å anta at vi har å gjøre med det vi kan kalle en "livsfase-tendens". Aktive kristne som har flyttet hjemmefra og skiftet miljø møter nye sosiale utfordringer som kan sette holdningen til alkohol på prøve. Dataene tyder på at slike miljøforandringer resulterer i justerte holdninger til alkohol og praksis.

Vi skal se nærmere på ulike holdninger til alkohol. Vi spurte de unge om å ta stilling til 10 ulike grunner til å drikke (noe) alkohol og 10 grunner til å la det være. Man kunne velge inntil 3 slike grunner. Dette gjør at summen av svarene blir mer enn 100.

Tabell 5 Grunner til ikke å drikke (mer). Andel som svarer bekreftende. (N=1030)

Grunner til ikke å drikke (mer)	%
1.Alkohol skaper mange problemer	56
2.Vil ikke risikere å miste kontrollen	44
3.Det passer ikke sammen med min kristne tro	42
4.Jeg har vokst opp i et miljø hvor det ikke var vanlig	33
5.Det kan være helseskadelig	22
6.Det er dyrt	18
7.Mine foreldre ønsker ikke at jeg skal drikke alkohol	14
8.Liker ikke smaken	13
9.Mine beste venner drikker ikke	12
10.Anledningen har ikke bydd seg	6

Av tabell 5 går det frem at en sosialetisk begrunnelse nevnes av flest. Alkohol fører til så mange problemer for enkeltindivider, for familier og for samfunnet som helhet, at en finner det riktig ikke å drikke eller i alle fall å ha et restriktivt forhold til alkohol. Kristen tro nevnes også av mange som en begrunnelse for å si nei (eller tja) til alkohol. Vi merker oss at det er en tendens til at de som nevner sosiale problemer som begrunnelse for ikke å drikke, ofte også peker på kristen tro. Den positive sammenhengen mellom de to elementene kommer fram når vi tar for oss korrelasjonsmålet Pearsons r ($r: 0.13, P<.001$). Oppvekst og påvirkning fra jevnaldrende har tilsynelatende mindre betydningen enn henvisning til religion og samfunnsmessige begrunnelser. Dette kan uttrykke realitetene, men kan i noen grad også gjenspeile at det er vanskelig å innrømme at en påvirkes av andres holdninger når en tar stilling til alkohol. Dagens individualistiske klima krever at den enkelte står opp for egne meninger og begrunner dem på selvstendig grunnlag.

Tabell 6 Grunner til å drikke alkohol. Andel bekreftende svar blant de som drikker (noe). (N=530)

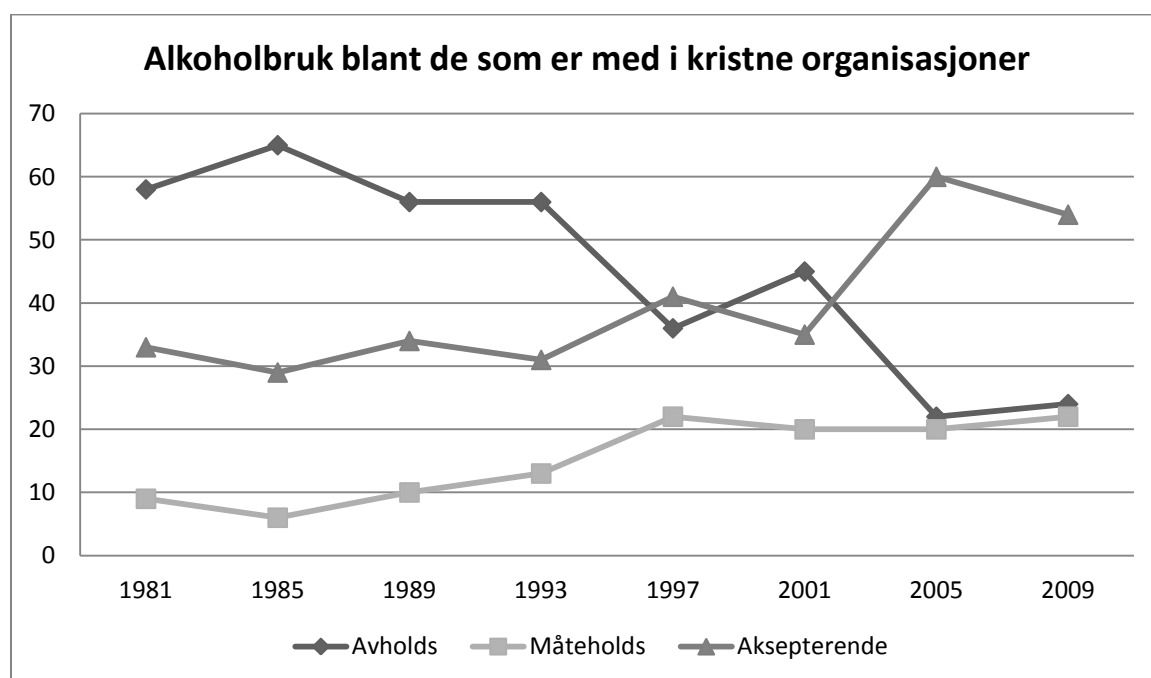
Grunner til å drikke (noe) alkohol)	
1. Jeg liker smaken	52
2. Ser ikke noe galt i å drikke alkohol	38
3. For å slappe av	19
4. Alkohol gjør det lettere å ta kontakt med andre	18
5. Synes kristne også bør kunne slå seg løs i blant	15
6. Jeg liker rusen	12
7. Mine beste venner drikker	10
8. Føler meg utenfor hvis jeg ikke gjør det	8
9. Jeg har vokst opp i et miljø hvor det er vanlig	8
10. Synes det er vanskelig å si "nei" når jeg blir tilbudt det	4

Det samme opplegget gjennomføres i forhold til grunner til å drikke (noe). Man kan velge inntil tre begrunnelser. De som overhodet ikke drikker alkohol er utelatt fra tabellen. For denne gruppen er det ikke meningsfylt å angi grunner til å drikke. Dette innebærer at antall enheter er lavere enn i forrige tabell. "Jeg liker smaken" er momentet som nevnes av overlegent flest. En kan få inntrykk av at den individuelle nytelsen står i sentrum. Kontrasten er tydelig til de mer ideologisk pregede begrunnelsene for ikke å drikke. Samtidig kan svaret peke i retning av at alkohol av mange først og fremst er noe som brukes sammen med god mat – for å sette en spiss på måltidet. Også begrunnelser knyttet til "teologi" og alkoholens (positive) sosiale funksjoner, nevnes av mange. Alkohol kan virke avslappende og gjøre det lettere å ta kontakt med folk som en ikke kjenner så godt fra før. Noen vil hevde at dette er en såkalt placebo-effekt, en psykologisk reaksjon på at det serveres alkohol like mye som av selve alkoholen. Det er ikke til å stikke under stol at alkohol kan oppleves forløsende i en anspent sosial situasjon. "Jeg ser ikke noe galt i å drikke alkohol", samt "Jeg synes kristne også bør kunne slå seg løs iblant", har å gjøre med forståelsen av hva kristen tro innebærer. Hva en legger i "å slå seg løs" kan nok variere. I alle fall er det relativt få (12 % av de som smaker alkohol) som nevner at de setter pris på følelsen av å være beruset. Også her kommer henvisning til påvirkning fra andre langt ned på lista. Ut fra svarene kan det se ut til at oppvekstmiljø og venner har liten betydning for alkoholkonsum. Ungdommens egne begrunnelser for hvorfor de drikker bør imidlertid vurderes med et visst forbehold. Analyser senere i rapporten tyder på at både foreldre og venner har betydning. Det kan være vanskelig å innrømme at venners drikkemønster påvirker en selv. En slik tankegang kan virke fremmed for individualiserte ungdommer. Andre spørsmål i undersøkelsen og andre analyser kan vise seg å gi alternative resultater. For eksempel er det en klar positiv sammenheng mellom svarene "Jeg ser ikke noe galt i å drikke" og "Jeg har vokst opp i et miljø hvor dette var vanlig" (Pearsons r : 0.11, $P < .01$). Det synes altså å være en sammenheng her. Senere skal vi gjennomføre en grundigere analyse av hvilken rolle slikt som oppvekstmiljø, vennekontakt, religiøst ståsted og samfunnsengasjement spiller i forhold til alkoholforbruk.

Det er svært få som sier at det er vanskelig å si nei når en tilbys alkohol. Dette kan både være uttrykk for at de unge som ikke ønsker å drikke i alle situasjoner gjerne presenterer sine begrunnelser og argumenter. Men grunnen til at få trekker fram dette alternativet kan også være et uttrykk for at mange rett og slett ikke sier bastant "nei" så ofte, men heller velger å drikke beskjedne mengder alkohol.

Før vi går nærmere inn på forhold som forklarer variasjon i alkoholbruk tar vi med en illustrasjon over utviklingen i innstilling til alkohol blant voksne (18-79 år) som er med i kristne organisasjoner. Tallene er hentet fra valgundersøkelsene som blir gjennomført hvert fjerde år i forbindelse med Stortingsvalget. I og med at de samme spørsmålene har vært stilt over lang tid gir materialet et treffsikkert bilde av hva som har skjedd med aktive kristnes forhold til alkohol de siste 30 årene. Av figuren fremgår det at utviklingen peker i klart liberaliserende retning. Andelen som har et avholdsstandpunkt blir stadig mindre, samtidig som andelen med en aksepterende holdning til alkohol, øker. Gjennom hele 1980-tallet var det et lite mindretall som hadde en aksepterende holdning til alkohol. Et klart flertall innenfor kristne organisasjoner inntok et avholdsstandpunkt. Tallene fra valgundersøkelsen 1985 stemmer godt overens med tallene fra "Livsstilsundersøkelsen" gjennomført i 1985. Her oppgis det at religiøst aktive under 30 år har et noe mer liberalt standpunkt enn de godt voksne (Skjørshammer og Nergård 1986). Mot slutten av 1990-tallet er andelen avholds omtrent like stor som andelen som sier ja til alkohol. Et mellomstandpunkt – her kalt "måtehold" – har hele tiden begrenset utbredelse, men øker noe parallelt med nedgangen i antall avholdsfolk. Måteholdsfolket oppgir interesse for avholdsspørsmålet, men avstår ikke selv (helt) fra alkohol. Midt på 2000-tallet blir det tydelig at et flertall av det aktive kristenfolket har en aksepterende holdning til alkohol. Liberaliseringen som har skjedd blant kristenfolket følger utviklingen i samfunnet for øvrig. Antall respondenter er for lavt til at man kan dele dem opp på ulike undergrupper. Det kan likevel være nyttig å kjenne til at voksne medlemmer av kristne organisasjoner i dag jevnt over har ganske liberale standpunkter til alkohol. Det betyr ikke at alkoholforbruket ligger høyt, men ideologisk har det skjedd en klar dreining. Det er nærliggende å anta at de unges holdninger til alkohol påvirkes av hva godt voksne innenfor deres egen organisasjon eller moderorganisasjon, står for.

Figur 1. Innstilling til alkoholbruk blant voksne som er med i kristne organisasjoner 1981-2009. Prosent.
Kilde: Valgundersøkelsene.

5 BETYDNINGEN AV SOSIALE BAKGRUNNSFORHOLD

Vi har allerede sett at alder og geografi spiller en rolle for alkoholforbruk blant aktive kristne. Vi har også sett at unge bosatt i Oslo-regionen drikker oftere og mer enn ungdom andre steder i landet. Sørvestlandet gir derimot enkelte utslag i motsatt retning.

Den gruppen unge vi studerer begynner senere enn andre unge å drikke alkohol, men inntaket ser ut til å øke betydelig når man passerer myndighetsalder og etablerer seg utenfor foreldrehjemmet. Det å flytte hjemmefra gir den unge nye utfordringer. For mange er det snakk om å flytte til større byer for å begynne å studere og etablere nye sosiale relasjoner. De unge som inngår i vår studie er alle knyttet til en kristen organisasjon og er aktive i et kristent miljø. En god del er også aktiv i andre miljøer. Det er både snakk om ulike kristne miljøer og mer eller mindre sekulære miljøer. Hvordan slår boforhold og gjøremål ut på spørsmål knyttet til alkohol? Gjennom resten av rapporten vil vi fokusere på fire spørsmål, hvorav to er knyttet til faktisk forbruk (drikker hyppig versus avholds) og to er knyttet til holdning til alkoholbruk i kristen sammenheng. På liknende vis som i tabell 4 er utslag i liberal retning fremhevet med halvfet skrift og utslag i restriktiv retning med kursivt skrift.

Tabell 7 Skåre på spørsmål om alkohol etter sosial bakgrunn. Prosent.

Undergrupper	Drikker hyppig	Er avholds	"Greit med et glass på byen etter et kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
Landsbygd	13	35	42	35
Tettsted	12	40	44	34
Mindre by	16	32	46	29
Større by	28	25	47	26
Bor med foreldre	13	41	48	32
Bor for seg selv	22	26	42	30
Bor med samboer/ektefelle	28	23	45	24
I arbeid	28	22	42	22
Under utdanning	17	35	46	30
Aktiv innen idrett	19	35	52	28
Aktiv innen musikk	20	31	47	31
HELE UTVALGET	18	32	45	30

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

Bostedets størrelse har noe å si for alkoholforbruk og for holdning til alkohol. Det er først og fremst det å bo i en større by som gir utslag – som ventet i liberaliserende retning. Det å være bosatt på små steder bidrar til å redusere alkoholforbruket blant unge aktive kristne. Mens bare 12-13 prosent av de som bor på små steder drikker jevnlig, er andelen nærmere 30 % for de som bor i en større by. Tilsvarende finner vi at relativt få bosatt i storbyen mener kristne ikke bør drikke, sammenliknet med de som bor i rurale strøk. Noe overraskende er det liten forskjell mellom disse kategoriene når det gjelder syn på om man kan drikke på byen etter et kristent møte. "På byen" blir trolig forstått som et bilde på å drikke i kollektiv/offentlig sammenheng, uavhengig av om man faktisk bor i en eller ikke. Spørsmålet

tar uansett utgangpunkt i en tenkt situasjon - vi spør ikke om faktisk atferd. Det kan se ut til at den mest restriktive praksisen finnes på små tettsteder, altså ikke på landsbygda. I den grad utslagene virkelig avviker, kan dette ha sammenheng med at den sosiale kontrollen (blant kristne) er sterkere på slike steder.

Det å bo sammen med foreldre, kontra for seg selv, gir signifikante utslag på mål på forbruk, men ikke på holdninger. Det er interessant å merke seg at det å bo hjemme bare gir utslag på atferdssiden og ikke på holdningssiden. Når en flytter hjemmefra kan en dermed hevde at atferden justeres slik at den er mer i tråd med holdningene (som er relativt liberale).

Etablering gjennom å skaffe seg arbeid og finne seg en partner bidrar *ikke* til å redusere forbruket, slik en kunne tenke seg. For noen vil studietiden fremstå som en tid hvor en prøver ut både det ene og det andre, før en "roer seg ned" med jobb, bolig og familie. Det er få tegn til en slik utvikling i materialet. Trolig spiller aldersvariabelen en vesentlig rolle her. Vi har tidligere sett at forbruket øker med alderen i gruppen av aktive kristne. Det er primært de eldste i materialet som er i jobb og som lever i et parforhold. Det er klare forskjeller i alkoholforbruket blant de som lever i samboerskap og de som lever i ekteskap. Her er det altså snakk om en ideologisk komponent. Samlet sett kommer imidlertid de som lever i parforhold ut med et relativt høyt forbruk. Det er så pass få personer i hver av disse undergruppene at vi ikke presenterer tallene hver for seg. Vi kommer tilbake til sammenhengen mellom syn på samlivsspørsmål og alkoholbruk under del 8.

Det faktum at de som er under utdanning ikke har et høyere forbruk enn de som er i arbeid kan ha sammenheng med at utdanningsgruppe er yngre (noen går på videregående), og at de som er under utdanning er mer aktive i kristne i organisasjoner enn de som er i arbeid (bare 127 personer eller 13 % av utvalget jobber).

Vi har inkludert i tabellen to av de fritidsaktivitetene som er mest vanlig blant de unge (i tillegg til religiøse aktiviteter). De to variablene gir generelt små utslag. Det eneste vi finner er at de som er aktive i idrett noe oftere enn andre mener det er greit med et glass på byen etter et møte. En mulig bakgrunn for at det er slik, er at en del kristne aktiviteter er knyttet til sport, for eksempel relatert til KRIK (Kristen Idrettskontakt). Det kan videre hende at det "å ta seg et glass etter et treff", er en etablert praksis i sekulære idrettsmiljøer, og dermed også slår igjennom i den aktuelle gruppen. Foruten deltakelse i kristne organisasjoner er deltakelse i idrett den organiserte fritidsaktiviteten som er mest utbredt.

Materialet vi har gått gjennom viser at urbanisering, boforhold og gjøremål er blant de sosiale bakgrunnsfaktorer som har betydning for de unges forhold til alkohol. Det vil alltid være en del usikkerhet knyttet til slike enkle, bivariate analyser. Dette har sammenheng med at andre variabler, som ikke er trukket inn, likevel kan spille inn på resultatet. Alder er en slik bakenforliggende variabel. Vi har tidligere sett at forbruket øker med alder i denne gruppen. Forskjellen mellom de under utdanning og de i arbeid kan dermed henge sammen med at den siste gruppen er eldre enn den første. I del 9 gjennomfører vi en analyse hvor vi ser på effekten av aktuelle forklaringsfaktorer i sammenheng. På denne måten vil vi kunne finne ut hvilke av faktorene som bidrar sterkest til å forklare variasjon i forbruk og holdninger.

6 BETYDNINGEN AV HJEM OG FORELDRERELASJON

Relasjonen mellom foreldre og ungdom blir i flere undersøkelser fremhevet som en viktig faktor i forhold til de unges alkoholforbruk. Både foreldres drikkevaner og deres holdninger til alkohol trekkes frem som forklaring på hvordan den unge stiller seg til alkohol.

Hjemmet er en viktig, om ikke den viktigste, formidler av verdier og holdninger. Dette er velkjent innenfor kristne organisasjoner. I vår undersøkelse kommer de aller fleste respondentene fra det en kan kalle et "kristent hjem". Et flertall oppgir at både mor og far har et kristent livssyn. I det aktuelle materialet er det ikke uvanlig at foreldre har et restriktivt syn på eget alkoholforbruk. Nedenfor ønsker vi å se nærmere på betydningen av ulike sider ved foreldrerelasjonen. I og med at mange av de unge ser ut til å ha en relativt likeartet sosial bakgrunn, kan det bli vanskeligere enn i generelle ungdomsutvalg å få fram betydningen av ulike oppvekstforhold og ulike verdier i hjemmet. Tabell 8 inneholder likevel momenter som er interessante i en diskusjon av hvilke faktorer som forklarer variasjon i alkoholbruk.

Tabell 8 Betydningen av faktorer knyttet til hjem og foreldre. Prosent

Undergrupper	Drikker hyppig*	Er avholds	"Greit med et glass på byen etter kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
Foreldre vil ikke at den unge skal drikke alkohol	7	51	29	55
Foreldre mener den unge må bestemme selv	28	21	50	21
Vanskelig forhold til foreldre	14	26	55	25
Begge foreldrene drikker alkohol	36	17	64	11
Ingen av foreldrene drikker alkohol	11	40	38	38
Begge foreldrene er kristne	13	38	39	36
HELE UTVALGET	18	32	45	30

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

* Kategorien "drikker hyppig" innebærer flere ganger i måneden.

I undersøkelsen har vi stilt de unge flere spørsmål om relasjonen til foreldrene. Svarene er selvsagt preget av at det er den unge som avgir dem. Kan hende ville foreldrene svart annerledes. Dette kan betraktes som et metodisk problem. Det er ikke sikkert foreldrene ville svart det samme. Samtidig er det de unges oppfatning av situasjonen som er mest interessant å vite noe om i vår sammenheng.

I henhold til tabell 8 gir foreldres holdning til den unges alkoholforbruk sterke utslag. Blant dem som oppgir at foreldrene ikke ønsker at de skal drikke alkohol, er det bare 7 % som

drikker jevnlig. I de tilfellene der foreldrene mener den unge skal avgjøre dette selv, er det hele 28 prosent som drikker fast. De store forskjellene som kommer frem har imidlertid i noen grad sammenheng med alder. Foreldre med tenåringer (særlig under 18 år) i huset, mener oftere at de ikke skal drikke, enn foreldre til 20-åringer. Det er dermed flere andre faktorer som spiller inn på forbruket. Også når vi ser på holdninger er "foreldreeffekten" tydelig. Dette antyder at foreldres holdninger preger mange unge også etter at man har blitt voksen.

De aller fleste i utvalget oppgir at de har et meget godt forhold til foreldrene. En kan tenke seg at de som har et mindre godt forhold til foreldrene oftere vil oppsøke sammenhenger hvor alkohol er til stede. De som har "et mindre godt" forhold til foreldrene peker seg imidlertid ikke ut når det gjelder alkoholforbruk. Derimot er det noen flere i denne gruppen som har en liberal holdning til det "å ta et glass på byen". Dette kan ha sammenheng med at den sosiale relasjonen til jevnaldrende blir enda viktigere for dem som sliter med forholdet til foreldrene.

Foreldrenes faktiske drikkevaner spiller en sentral rolle både for forbruk og holdninger. I de tilfeller der begge foreldrene drikker alkohol jevnlig, gjør 36 % av de unge det samme. I de tilfeller der ingen av foreldrene drikker, drikker imidlertid bare 11 % av de unge. En kunne tenke seg at de unge som vanker i kristne miljøer ville bli ansporet til å opponere mot foreldrenes drikkevaner. En slik protestholdning mot foreldrene er det vanskelig å finne i det aktuelle utvalget. Man må flere tiår tilbake for å finne en ungdomsgenerasjon der det var vanlig å ta aktivt avstand fra foreldregenerasjonens verdier.

Foreldres religiøsitet gir statistisk signifikante utslag på de fire alkoholspørsmålene. Hvorvidt foreldrene er kristne har imidlertid noe mindre å si for de unges alkoholsyn enn deres praksis i forhold til denne typen rusmidler. I del 9 ser vi nærmere på den relative betydningen foreldrerelasjonen har på de unges alkoholvaner når det kontrolleres for betydningen av andre relevante faktorer.

7 BETYDNINGEN AV SOSIALT MILJØ OG JEVNALDERKONTAKT

En rekke sider ved foreldrerelasjonen har altså betydning for de unges alkoholbruk. Nedenfor skal vi se om relasjonen til jevnaldrende spiller en like sentral rolle når det gjelder alkohol. I mange undersøkelser blir dette aspektet trukket fram som en av de viktigste forklaringene på alkoholforbruk.

I undersøkelsen har vi spurt om man drikker mer eller mindre enn de man er (mest) sammen med. Blant aktive kristne svarer 45 % at de drikker *mindre* enn de man er mest sammen med. 33 % verken drikker eller har venner som drikker. Bare 2 % sier de drikker mer enn de man er sammen med. Det er ikke overraskende at få oppgir at de drikker mer enn vennene sine. Vel så interessant er det at de som (overhodet) ikke drikker alkohol, omtrent bare er sammen med andre som heller ikke drikker. De som derimot er sammen med andre som drikker, drikker vanligvis også selv alkohol (i større eller mindre grad). Dette funnet antyder at det er vanskelig å si helt og holdent nei til alkohol dersom ens venner sier ja.

Tabell 9 Betydningen av faktorer knyttet til jevnalderrelasjon. Prosent

Undergrupper	Drikker hyppig	Er avholds	"Greit med et glass på byen etter kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
Er med i en Vennegjeng	17	33	44	30
Har flere gode venner å betro seg til	21	31	45	29
De fleste av vennene mine drikker alkohol	38	16	57	13
De fleste av vennene mine er kristne	11	37	35	43
De fleste av vennene har annet livssyn	26	25	53	22
HELE UTVALGET	18	32	45	30

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

Deltakelse i en vennegjeng forklarer ikke i seg selv unges alkoholbruk. I det aktuelle tilfellet kan slike gjenger like gjerne være dominert av folk med et restriktivt syn på alkohol, som det motsatte. I det første tilfellet vil gjengen bidra til å underbygge restriktive holdninger. Dersom et flertall i gjengen drikker alkohol vil deltakelse i et slikt kollektiv øke sjansen for at en drikker. Bakgrunnen for at tilhørighet til en vennegjeng ikke gir utslag i analysen kan være at begge disse mekanismene gjør seg gjeldende, og at effekten av variabelen dermed nøytraliseres.

Dersom en tar tallene i undersøkelsen på alvor, innebærer det at en god del er med i miljøer der flertallet drikker mer enn dem selv. Dette betyr at drikkepress er en aktuell problemstilling. De som har flest venner som drikker er selv ofte tilbøyelige til å drikke (jevnlig). Svært få i denne gruppa avstår helt fra alkohol (16 %). Det er altså en sterk sammenheng mellom å ha venner som drikker og det å drikke alkohol selv. Blant dem som er med i miljøer der et flertall drikker, er det klart færre som mener kristne bør avstå fra alkohol enn det er i materialet som helhet (13 % mot 30 %). Et klart flertall i denne gruppen mener også at man godt kan ta et glass på byen etter et kristent møte. Resultatene aktualiserer Festingers teori om "kognitiv dissonans": Når ens handlinger bryter med ens holdninger, vil holdningene gjerne bli justert på nytt å oppnå en balanse mellom holdninger og handlinger. Vi har ikke direkte tilgang til data som forteller hvordan respondentene forholdt seg tidligere. Men materialet tyder på at det skjer en liberalisering av både holdninger og atferd fra tenårene til 20-årene. Fore eksempel reduseres andelen som mener kristne bør avstå fra alkohol parallelt med at forbruket øker.

Også venners livssyn virker klart inn – både på praksis og holdninger. De som primært har kristne venner inntar jevnt over en restriktiv innstilling til alkohol. De som derimot har mange ikke-kristne venner er mer tilbøyelige til å ha en liberal innstilling. Bør kristne primært menge seg med andre kristne, kan en spørre? Selv om resultatene tyder på at dette bidrar til å redusere forbruket, er det en drastisk konklusjon å trekke. Det kan argumenteres for at det vil være bra for det generelle alkoholkonsumet dersom aktive kristne påvirker ikke-kristne til

å redusere sitt forbruk av alkohol, på samme måte som muslimer kan bidra til flere unge får et mer "edruelig" forhold til alkohol. I neste del av rapporten skal vi se nærmere på hvordan ulike dimensjoner ved religiøsitet virker inn på holdninger og praksis.

8 RELIGIØSITET OG SOSIAL-ETISKE SPØRSMÅL

8.1 RELIGIØSE DIMENSJONER

Religiøsitet kan deles inn i ulike dimensjoner (jfr. Smart 1994). En kan for eksempel skille mellom en trosdimensjon, en praksisdimensjon, en identitetsdimensjon og en etisk dimensjon. Alle disse dimensjonene ved religiøsitet kan fanges opp ved hjelp av det aktuelle datamaterialet. I neste underpunkt skal vi se nærmere på tilhørigheten til kristne organisasjoner.

Tabell 10 Religiøse faktorerers betydning for forhold til alkohol. Prosent.

Undergrupper	Drikker hyppig	Er avholds	"Greit med et glass på byen etter kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
Har erfart en omvendelse	25	16	58	22
Ber Daglig	24	28	36	42
Leser hyppig i Bibelen	9	39	33	45
Ukentlig på kristent møte	9	40	37	41
Har lederverv i kristen organisasjon	16	35	43	32
Føler tilhørighet til et frikirkesamfunn	15	29	39	36
Føler tilhørighet til statskirkemenighet	23	29	50	21
Føler tilhørighet til frivillig organisasjon i statskirken	22	39	46	27
Føler tilhørighet til frittstående kristent arbeid	14	42	40	38
HELE UTVALGET	18	32	45	30

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

Det første temaet vi tar for oss er omvendelseserfaring. De som oppgir at de tidligere ikke trodde på Gud, men gjør det nå, har gjennomgående et mer liberalt syn på alkohol enn de som har trodd på Gud hele tiden. Det er mulig det er feilaktig å kalle variabelen for "omvendelseserfaring". Vi kan ikke ut fra dataene vite om vi har å gjøre med et skarpt skille knyttet til et bestemt tidspunkt, eller om det er snakk om en gradvis utvikling henimot et (voksent) trosstandpunkt. Tallene kan tyde på at det primært dreier seg om det siste. De

ungdommene som tidligere ikke trodde på Gud kan ha flere erfaringer fra et ikke-kristent miljø enn de øvrige, noe som øker sannsynligheten for at alkohol er inne i bildet. Det virker som om de som har levd utenfor et trosfellesskap har inntatt en relativ liberal holdning til alkohol, noe de viderefører etter at de er blitt med i et fellesskap av troende.

Det er ganske få i utvalget som i dag ikke har et kristent trosstandpunkt. Det er derfor vanskelig å sammenlikne troende og ikke-troende. Senere i rapporten skal vi benytte oss av et sammensatt mål på "trosstyrke", der en rekke spørsmål om tro er slått sammen til en indeks.

Undersøkelsen inneholder flere spørsmål om religiøs praksis - både privat og kollektiv. Begge typer praksis har betydning for variabler knyttet til alkohol. Jo mer en leser i Bibelen og jo oftere en går på et religiøst møte eller en gudstjeneste, jo større er sjansen for at en inntar et restriktivt syn på alkohol. Det er vanskelig ut fra tabellen, å avgjøre hva slags form for religiøs praksis som har mest å si. Dette kommer vi nærmere tilbake til i den samlede analysen i del 9. Det er også generelt sett en negativ sammenheng mellom bønn og alkoholbruk, bortsett fra at det blant de "faste bederne" finnes noen flere som drikker jevnlig, enn det gjør i utvalget ellers. Dette kan ha sammenheng med at bønn også kan indikere at man er mye sammen med andre troende – og at man ber sammen. Sosial aktivitet vil i mange tilfeller trekke i retning av økt alkoholbruk, i og med at alkohol som regel er noe man konsumerer sammen med andre.

En tilsvarende argumentasjon kan ha gyldighet når det gjelder lederverv. De som er lokale ledere i en kristen organisasjon drikker ikke mindre enn andre og har heller ikke mer restriktive holdninger, enn gjennomsnittet. Selv om en leder forventes å gå foran som et godt forbilde, er det ikke unaturlig at lederen gjenspeiler dominerende holdninger innenfor organisasjonen. Når det gjelder kristne organisasjoner vil syn på alkohol variere med teologisk grunnsyn, noe vi skal komme tilbake til i neste punkt. I spørreskjemaet tok vi med et generelt spørsmål om ens religiøse tilhørighet. Svarene var inndelt i fire faste kategorier. Vi skilte mellom et frikirkesamfunn, en statskirkemenighet, en frivillig organisasjon innenfor statskirken og frittstående kristen virksomhet. Det siste henspiller for eksempel på pinsevenner, medlemmer av Skjærgårds LIVE og andre tverrkirkelige organisasjoner.

Det viser seg at de som føler tilhørighet til statskirken, i form av en menighet eller en misjonsorganisasjon, drikker noe hyppigere og inntar noe oftere liberale standpunkter, enn de frikirkelige og de som tilhører frittstående kristent arbeid. Frikirkesamfunnene plasserer seg i en slags mellomposisjon når det gjelder forhold til alkohol. Det er også visse forskjeller blant de statskirkelige – de menighetstilknyttede er mer liberale enn de organisasjonstilknyttede. Det er nærliggende å tenke seg at innstillingen til alkohol blant de unge i noen grad speiler holdningen de oppfatter som dominerende innenfor sin organisasjon.

Vi har tidligere referert til NOVA-rapporten fra 2010 som førte til omfattende debatt blant kristenledere. Denne viste at ungdom tilknyttet frikirker hadde et mer liberalt syn på alkohol enn både statskirkelige og ungdom uten noen religiøs tilhørighet. At en slik tendens skulle gjelde på landsbasis, blir tilbakevist i denne rapporten. Tallgrunnlaget i NOVA-rapporten viste seg å være svakt når det gjaldt ungdom med frikirkelig bakgrunn.

8.2 MEDLEMSKAP I KRISTNE ORGANISASJONER OG GRUPPERINGER

Denne undersøkelsen er gjennomført blant aktive medlemmer i en rekke kristne organisasjoner. De fleste av disse er spesielt rettet mot ungdom, slik som for eksempel Indremisjonsforbundet UNG, Skjærgårds LIVE etc. De fleste av organisasjonene det er snakk om er såkalte organisasjonsmedlemmer i Blå Kors – det finnes altså et interessefellesskap. Noen av de organisasjonene vi gjengir tall for, har ikke eksplisitt sendt undersøkelsen ut til et utvalg av sine medlemmer. I undersøkelsen har vi spurt om medlemskap i en rekke organisasjoner, hvorav noen ikke i utgangspunktet var med på undersøkelsen. Dette gjelder pinsebevegelsen og KRIK (Kristen Idrettskontakt). Svært mange av ungdommene i undersøkelsen er medlem av mer enn EN organisasjon. I gjennomsnittet er respondentene medlem av to av de aktuelle organisasjonene. I praksis gjelder dette primært for de typisk tverrkirkelige organisasjonene, slik som KRIK, Get Focused, Skjærgårds LIVE og Laget (NKSS). I og med at de fleste organisasjonene er representert med omkring 100 medlemmer eller flere, gjengir vi resultater fordel på enkeltorganisasjoner. Dette kan i noen tilfeller være kontroversielt. Vi har ikke noe ønske om ”å henge ut” noen av organisasjonene. Men i og med at de aller fleste av organisasjonene har stilt seg positive til å være med på undersøkelsen, oppfatter vi at presentasjonen kan forsvares. I tilfeller hvor organisasjonen ikke eksplisitt har bedt om å få være med, har vi innhentet tillatelse til likevel å kunne gjengi tallene.

Vurdering omkring offentliggjøring av resultater på organisasjonsnivå var noe vanskelig for de minste organisasjonene, som er representert med mindre enn 100 respondenter. I slike tilfeller vil tallmaterialet være beheftet med mer usikkerhet enn der godt over 100 har svart. Det som gjør at vi likevel har valgt å offentliggjøre alle resultatene, er at de organisasjonene det gjelder ikke peker seg ut i noen bestemt (belastende) retning. Også de mindre organisasjonene har behov for å bli kjent med resultatene - som grunnlag for å starte en diskusjon om organisasjonens behandling av ”alkoholspørsmålet”. Vi understreker imidlertid at resultatene er mer usikre i tilfeller der få respondenter står bak enn når tallene bygger på svar fra mange. Usikkerhet knyttet til kvaliteten på utvalget vil i noen tilfeller kunne føre til inkonsistente resultater. Da kan det være grunn til sette et spørsmålstegn ved korrektheten av resultatene. Det er grunn til å understreke at tallene ikke må betraktes som 100 % sikre. En enda mer omfattende og grundig undersøkelse enn vår, vil kunne resultere i tall som avviker noe fra de som presenteres her. Når det har sagt har vi liten grunn til å tvile på at tendensene som kommer fram i undersøkelsen stemmer overens med virkeligheten.

Det er nødvendig å ta visse forbehold om korrektheten ved resultatene som presenteres. Til tross for dette, mener vi likevel det er gode grunner til å se nærmere på forbindelsen mellom organisasjonsmedlemskap og alkoholbruk. De unges syn på alkohol vil i noen grad være en refleks av hva de opplever at deres organisasjon(er) står for. Dette forutsetter imidlertid at organisasjonen signaliserer standpunktene sine på en åpen måte og har en løpende samtale omkring tematikken. Når det gjelder rusfeltet vil grad av åpenhet og aktiv meningsutveksling internt, variere betydelig mellom organisasjonene. I noen grad ser det ut til at de unges oppfatninger, på et generelt nivå, reflekterer organisasjonenes plassering i det kirkepolitiske landskapet.

Tabell 11 De unges forhold til alkohol etter tilhørighet til kristen organisasjon. Prosent.

Undergrupper	Drikker hyppig	Er avholds	"Greit med et glass på byen..."	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"	Antall respondenter
Norsk Luthersk Misjonssamband /NLM Ung	5	56	28	60	134
Indremisjons-Forbundet UNG	6	59	27	54	90
Det Norske Baptistsamfunn /NBUF	21	20	44	52	59
Pinsebevegelsen i Norge	10	35	31	44	158
Get Focused	12	31	40	40	124
Den Evangelisk Lutherske frikirke	13	32	38	40	127
Laget (NKSS)	12	38	38	35	276
Kristen Idrettskontakt (KRIK)	16	30	34	34	336
Skjærgårds LIVE	16	30	47	32	155
Normisjon / Acta	17	27	41	28	133
Det Norske Misjonsselskap /NMSU	10	33	50	24	64
Det Norske Misjonsforbund/Betlehem	25	20	50	20	69
Norges KFUK/KFUM	35	24	61	11	219
Ungdomsting Den norske kirke (Dnk)	34	19	71	7	99
HELE UTVALGET	18	32	45	30	1030

Halvfet skrift: Signifikant utslag i liberal retning.

Kursiv skrift: Signifikant utslag i restriktiv retning.

Tabell 11 er organisert slik at de, i undersøkelsen, mest restriktive organisasjonene er satt øverst og at de mest liberale plasseres nederst. Rangeringen har tatt utgangspunkt i andelen som mener kristne bør avstå fra alkohol, i og med at forbruket av alkohol i større grad er påvirket av gruppenes alderssammensetning. Rekkefølgen samsvarer i stor grad med hvordan en tradisjonelt ville lokalisere de ulike organisasjonene i det kirkelige landskapet (jfr. Aagedal 2003). Ikke overraskende plasserer Misjonssambandet og Indremisjonsforbundet seg i den restriktive enden av skalaen, mens KFUK/M og Ungdomstingene i Dnk, befinner seg i den andre. Nærhet til det ordinære menighetslivet i statskirken bidrar til mer liberale holdninger til alkohol, noe som også fremkom i tabell 10. Selv om spørsmålene er formulert som *tilhørighet til* organisasjon eller gruppering vil det i denne undersøkelsen dreie seg om et aktivt medlemskap. Nesten alle i undersøkelsen oppgir

nemlig at deltar i gudstjenester eller på religiøse møter minimum en gang i måneden, de fleste oftere. Dette gjelder både for de innenfor og de utenfor Den norske kirke.

I de fleste tilfeller er det stor grad av sammenfall mellom syn på alkohol og faktisk forbruk. I den grad dette avviker fra mønsteret, kan det ha sammenheng med spesielle forhold knyttet til underutvalget, slik som antall respondenter, alderssammensetning, samt andelen som bor i en storby. Noen av gruppene inneholder mange storbyungdom. De organisasjonene som har den største andelen i storby, er Misjonsforbundet, KFUK/M og Baptistforbundet. Organisasjonene med færrest storbymedlemmer er Misjonssambandet og Indremisjonsforbundet. Den ulike graden av storbypreg på underutvalgene kan i noen grad forklare utslagene både i liberal og restriktiv retning. Vi finner nemlig høyest andel storbymedlemmer i de mest liberale organisasjonene og færrest storbyungdom i de restriktive (og konservative) organisasjonene. Medlemmenes bosted varierer ikke imidlertid ikke så mye at dette i seg selv forklarer variasjonen i svarene.

Tallene fra Baptistsamfunnet har tilsynelatende har svakest intern konsistens (høyt forbruk pluss restriktive holdninger). Dette kan ha sammenheng med lavt respondenttall (metodisk svakhet), eller ha noe å gjøre med innslaget av "innvandrere" med unorske drikkevaner. Baptistsamfunnet er den av organisasjonene som har størst relativt innslag av personer født utenfor Norge. Deretter følger KFUK/M og pinsebevegelsen. En god del av organisasjonene plasserer seg nær gjennomsnittresultatene. Dette gjelder både Frikirken, Laget, KRIK, Skjærgårds og Normisjon.

8.3 SOSIAL-ETISKE SPØRSMÅL OG SAMFUNNSENGASJEMENT

Ovenfor så vi at medlemskap i en kristen organisasjon har betydning for innstillingen til alkohol. Medlemmer av (ungdoms)organisasjoner med en teologisk konservativ profil er mer tilbøyelige til å innta restriktive standpunkt, mens medlemmer av teologisk liberale organisasjoner står for et mer aksepterende syn på alkohol. Nedenfor ser vi nærmere på forholdet mellom holdning til aktuelle sosialetiske spørsmål og alkoholbruk. Noen av spørsmålene inngår i en pågående teologisk-etisk diskusjon i kristne organisasjoner. Det gjelder ikke minst spørsmål knyttet til ulike samlivsformer (samboerskap, homofile parforhold). Også spørsmålet om likestilling mellom kjønnene kan sies å inngå i et sett av holdninger som kan betegnes "familieverdier". Andre spørsmål i tabellen nedenfor har å gjøre med syn på aktuelle politiske temaer, som i mindre grad er relatert til den pågående teologiske diskusjonen om samliv.

Tabell 12 Sosialetiske standpunkt og forhold til alkohol. Prosent.

Undergrupper enig i utsagn	Drikker hyppig	Er avholds	"Greit med et glass på byen etter kristent arrangement"	"Som kristen bør man avstå fra alkohol"
"Miljøvern fremfor arbeidsplasser"	18	37	44	34
"Samboerskap er ingen god ide"	10	41	28	45
"Likestillingen har gått for langt"	13	42	39	39
"Jeg er svært interessert i politikk"	23	29	49	28
"Homofile par bør ha rett til å adoptere barn"	33	16	67	10
"Innvandrere bidrar til å berike samfunnet"	20	32	46	28
"Religiøse organisasjoner har for lite makt i dag"	15	36	41	36
HELE UTVALGET	18	32	45	30

Ikke alle spørsmålene i tabellen er nært knyttet til spørsmålet om alkoholbruk. Den gruppen som er mest opptatt av miljøvern, skiller seg for eksempel ikke vesentlig fra gjennomsnittet når det gjelder alkohol, bortsett fra at noen flere mener kristne bør avstå fra alkohol. Heller ikke syn på innvandring/innvandrere gir utslag i tabellen. Innvandringspositive og innvandringsnegative grupper er med andre ord omtrent like liberale/restriktive overfor alkohol. Spørsmålet om politisk interesse og om kirkene har for liten makt, gir noen flere utslag, men peker i motsatte retninger. De som er opptatt av at kirker og religiøse organisasjoner har for liten makt, er gjennomgående noe mer restriktive overfor alkohol, enn andre. De som er mest opptatt av politikk tar ikke entydig avstand fra alkohol. Dette kan ha sammenheng med at politisk engasjement gjør at en kommer i kontakt med ulike miljøer.

Det er altså de tre spørsmålene knyttet til samliv og familie som gir størst utslag. De som inntar tradisjonelle (konservative) standpunkter i denne typen spørsmål, er mer tilbøyelige enn andre til å ha et restriktivt syn på alkohol. Man finner flere avholdsfolk blant de som er skeptiske til "homofile familier", til samboerskap og til utstrakt likestilling mellom kjønnene. Og motsatt; de som inntar liberale standpunkt i slike spørsmål er mer tilbøyelige enn andre til også å innta liberale standpunkt til alkohol. Dette fremgår av variabelen knyttet til "homofile parforhold". Som nevnt ser det ut til at disse tre spørsmålene henger sammen og utgjør en form for "verdipakke". Det er ikke vanskelig å se parallellen til diskusjonen om hva en kristen livsstil innebærer, som preget mange kristne miljøer på 1970- og 1980-tallet. Dette bekreftes i analyser som gjennomføres i neste delkapittel, hvor vi benytter et samlemål på sosialetisk konservatisme i en multivariat analyse. Siktemålet med en slik analyse er å finne ut hvilke variabler som har mest å si for de unges alkoholbruk.

9 SAMLET ANALYSE: HVILKE FORKLARINGSFAKTORER ER VIKTIGST?

9.1 REGRESJONSANALYSE AV ALKOHOLBRUK

Nedenfor følger analyser som går inn på ulike faktorerers betydning for alkoholkonsum og holdninger til alkohol. Analysemetoden er multippel regresjonsanalyse. Denne formen for analyser gjør at man kan studere effekten av de enkelte uavhengige variablene på den avhengige variabelen, når effekten av de øvrige variablene holdes konstant. Sagt på en annen måte så undersøkes effekten av hver variabel uten at effekten fra de øvrige spiller inn. De avhengige variablene, eller det som undersøkes, er alkoholkonsum og holdninger til alkohol.

Den første variabelen som gjennomgås er alkoholkonsum. Vi har gjort analysene i to deler; en der de som er totalavholds er utelatt, og en der de er tatt med. Dette ble gjort fordi det kan "forstyrre" analysene at ca. 30 % av utvalget oppgir at de aldri har smakt alkohol. I et appendiks vises en multivariat analyse der denne gruppen er inkludert (Tabell A 67). Forskjellene på analyser med og uten de avholdene, er ikke store.

Den andre avhengige variabelen er ment for å fange opp respondentenes holdninger til alkoholbruk i kristne miljøer. Variabelen er satt sammen av tre holdningsspørsmål. Disse ble plukket ut etter en faktoranalyse basert på en rekke spørsmål/påstander om alkoholbruk i kristne miljøer/sammenhenger. Faktoranalysen gjør at man kan se om det finnes felles underliggende faktorer i utvalget av variabler. Det viste seg at noen av variablene kunne slås sammen til en indeks, mens enkelte av variablene ikke lader høyt nok (for lav skåre $< 0,5$). Variablene som viste en tilfredsstillende grad av korrelasjon var "syn på å drikke alkohol i etterkant av et kristent arrangement", "kristne bør man avstå fra alkohol" og "kristne miljøer bør være alkoholfrie". Når vi tester den interne validiteten til indeksen, finner vi at *Cronbachs alpha* har en verdi på 0,74, noe som betraktes som et tilfredsstillende resultat.

Regresjonsanalysene kjøres i tre trinn med tre modeller. Den første modellen viser betydningen av sosial bakgrunn. De aktuelle variablene er kjønn, alder og urbaniseringsgrad. Jente/kvinne er kodet 1, og gutt/mann 0. Alder er en kategorisk variabel med ni verdier, kodet fra lav til høy alder. Urbaniseringsgrad fanger opp antall innbyggere der respondentene bor, fra lite til stort innbyggertall.

Den andre modellen viser betydningen av tre relasjonelle variabler. Den første dreier seg om betydningen av venners alkoholbruk på eget alkoholkonsum. Dette er en dummyvariabel som angir om mer enn halvparten av vennene drikker. Den andre variabelen skal fange opp betydningen av foreldres drikkevaner. Dette er også en dummyvariabel. Den angir om minst en av foreldrene drikker eller ingen. Den tredje variabelen i dette settet er debutalder for alkoholbruk. Variabelen er kontinuerlig og inneholder ettårskutt fra 13 til 18 år (eller eldre).

Den tredje modellen ser på betydningen av religiøse variabler. Settet består av fire variabler som skal fange opp ulike sider ved respondentenes religiøsitet. Den første er "bønnefrekvens" og tar for seg hvor ofte respondentene ber. Den andre variabelen angir trosstyrke. Denne variabelen er en additiv indeks, der de som skårer høyt på ulike spørsmål om egen tro adderes. Variabelen er satt sammen av om man anser seg som "personlig kristen", om ens tro anses å være viktig i hverdagen, i hvilken grad man tror på Jesus som Guds sønn, samt en variabel om respondentens gudstro. Det interne validitetsmålet for denne indeksen var (*alpha*) .84, hvilket er et meget bra resultat. Det antyder at det er metodisk grunnlag for indeksskonstruksjon. Den siste variabelen i modell 3 er en indeks som måler holdninger til samlivsspørsmål. Denne er satt sammen av ulike spørsmål om samliv og forholdet mellom kjønnene. Spørsmålene dreier seg om hvorvidt samboerskap er en god idé, hvorvidt homofile par bør ha rett til adopsjon, samt hvorvidt likestillingen mellom kvinne og mann har gått for langt. Det interne validitetsmålet for denne variabelen er .73, altså et tilfredsstillende mål. Variablene er kodet slik at jo høyere verdi på variabelen, jo mer liberale holdninger har man.

Det gjøres deretter en siste samlet analyse. Her setter en sammen alle de uavhengige variablene. Dette gir mulighet for å vurdere alle variablene under ett. Hensikten er å se hvordan effektene endrer seg, og hvilke faktorer som har størst betydning, når de øvrige holdes konstant. Tilnærmingen benyttes både i forhold til konsum og holdninger til alkohol.

Tabell 13 Trinnsvis regresjonsanalyse med alkoholkonsum som avhengig variabel (uten avholds).*

	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Kjønn	-,005	,898				
Alder	,132	,001				
Urbanitetsgrad	,121	,003				
Venner som drikker			,373	,000		
Foreldre som drikker			,169	,000		
Debutalder			-,205	,000		
Bønn					-,067	,182
Trosstyrke					-,041	,347
Deltakelse på møter					-,180	,000
Sosialetisk konservatisme					-,185	,000
R ²	0.034		.269		.132	

*Standardiserte betakoeffisienter, signifikans, samt forklart varians.

"Modell 1" viser altså effekten av sosiale bakgrunnsvariabler. Her testes betydningen av kjønn, alder og urbaniseringsgrad. Resultatene viser at kjønn ikke gir noen effekt på alkoholkonsum. Alder spiller derimot en klar rolle, på den måten at økt alder gir økt alkoholkonsum. Den tredje variabelen, urbaniseringsgrad, viser at ved økt grad av

urbanisering (i form av folketall), følger et høyere alkoholkonsum. Det er verd å merke seg at forklaringskraften (R^2) til denne modellen er lav: 3,4 prosent. Det vil si at det samlede settet av uavhengige variabler samlet bare forklarer ca. 3 % av variasjonen i den avhengige variabelen (konsum).

"Modell 2" viser resultatene av relasjonelle forhold. Her tar vi for oss venners innflytelse, foreldres drikkevaner og debutalder. Resultatene fra "modell 2", viser at den sterkeste effekten kommer fra faktoren "venner som drikker". De som har flest venner som drikker alkohol, har jevn over et høyere alkoholkonsum enn de øvrige. Videre ser vi at debutalder gir en klar effekt. Jo senere man begynner å drikke alkohol, jo mindre ender man opp med å drikke i voksen alder. Til sist ser vi at foreldrenes alkoholkonsum har en klar effekt på ungdommenes drikkevaner. Alkoholkonsumet øker når minst en av foreldrene drikker alkohol. Denne modellen gir en langt bedre forklaringskraft: 26,9 prosent.

Den siste modellen er en analyse av religiøsitet, verdier og alkoholkonsum. Bønn angir hvor ofte respondentene ber. Deltakelse angir hvor ofte respondentene deltar på kristne møter. Hyppig deltakelse representerer høy verdi. Den siste uavhengige variabelen i denne analysen består av en indeks. Den angir hva slags innstilling respondentene har til samlivsspørsmål (liberal versus konservativ). Høy verdi angir liberale standpunkter. Denne analysen viser at når en kontrollerer for øvrige variabler i analysen, gir ikke bønn eller trosstyrke noen signifikant effekt på alkoholkonsum. Det som derimot gir effekt, er deltakelse på religiøse møter - de som deltar ofte på møter, drikker mindre. Man ser også at de som inntar konservative/tradisjonelle standpunkter drikker mindre enn de med et liberalt syn. Modell 3 forklarer noe mindre av alkoholkonsum enn Modell 2.

En sammenlikning av de tre modellene viser klart at det er analysen av relasjonelle forhold som gir størst forklaringskraft. I tabell 14 slår vi sammen de tre analysene for å se hvordan modellen slår ut når vi kontrollerer for alle variablene i en og samme analyse. Tabellen viser dermed de ulike effektene når alle de uavhengige variablene er tatt med.

Tabell 14 Regresjonsanalyse med alkoholkonsum som avhengig variabel (uten totalavholds). *

	Beta	Sig.
Kjønn	-,053	,114
Alder	,234	,000
Urbaniseringsgrad	,098	,003
Venner som drikker	,263	,000
Foreldre som drikker	,113	,001
Debutalder	-,209	,000
Bønn	-,043	,346
Trosstyrke	-,027	,486
Deltakelse på møter	-,110	,004
Sosial-etisk konservatisme	-,195	,000
R ²		.363

*Standardiserte betakoeffisienter, signifikans, samt forklart varians.

Som vi også så tidligere, har ikke kjønn noen signifikant effekt på alkoholkonsum. Alder har imidlertid fortsatt en klar effekt. Også urbaniseringsgrad er signifikant og har en positiv effekt. Det betyr at vi finner et høyere konsum blant unge kristne i større byer enn på mindre steder. Også i denne tabellen finner vi en markant påvirkning fra venner som drikker – det er den tydeligste effekten i modellen. Fremdeles har også foreldres drikkevaner en klar effekt på alkoholkonsum. Videre finner vi at jo høyere debutalder, jo lavere alkoholkonsum. Bønn og sterk tro gir derimot ikke signifikant utslag i modellen. Derimot gjelder det fortsatt at hyppig deltakelse på religiøse møter har en negativ effekt - de som går ofte på møter drikker mindre enn andre. Til sist ser vi at de som har et liberalt standpunkt i samlivsspørsmål, drikker mer enn de som inntar konservative/tradisjonelle standpunkt.

Av tabell 13 og 14 kan vi lese ut at det relasjonelle spiller en rolle for alkoholkonsum. Påvirkningen fra venner og familie står sentralt. Effekten av urbanisering viser at kristen ungdom i byene drikker mer enn de på landet. Alderseffekten innebærer at de eldre ungdommene drikker mer enn de yngre tenåringene. Sammenliknet med hva vi finner hos norsk ungdom generelt, er alderseffekten her slående. I befolkningsrepresentative ungdomsutvalg er det liten forskjell på de eldste tenåringene og de yngste 20-åringene. Liberale holdninger til samlivsspørsmål har i analysen en forsterkende effekt på alkoholkonsum. Høy debutalder, samt deltakelse på religiøse møter slår negativt ut på alkoholkonsum.

I analysen der vi tar med totalavholds (tabell A 67), finner vi stort sett de samme effektene som i tabell 14. Visse forskjeller er det imidlertid. Debutalder slår for eksempel sterkt ut her. Dette har å gjøre med at det inngår en god del personer som aldri har drukket i materialet. Den avhengige variabelen blir dermed skjevfordelt. De øvrige effektene likner de tendensene som allerede er avdekket. De tidligere funnene styrkes.

Alt i alt er det grunn til å understreke betydningene venner som drikker har på undersøkelsesgruppens alkoholkonsum. Andre faktorer som er viktige er alder og foreldres drikkevaner. Blant de klart modererende effektene er det grunn til å trekke fram debutalder, deltakelse på religiøse møter og konservative holdninger til sosialetiske spørsmål.

9.2 REGRESJONSANALYSE AV HOLDNING TIL ALKOHOL I KRISTNE SAMMENHENG

Nedenfor analyseres holdning til alkohol i kristne sammenhenger på samme måte som forbruk. Modellens oppbygging er den samme som ovenfor. Den avhengige variabelen er en additiv indeks som er satt sammen av svar på tre spørsmål eller påstander. Disse er: "Kristne bør ikke drikke alkohol", "det er greit å ta seg et glass på byen etter et kristent møte", samt "kristne miljøer bør være alkoholfrie".

Variabelen er kodet slik at høy verdi indikerer stor grad av aksept, mens lav verdi er et uttrykk for skepsis til bruk av alkohol i kristne sammenhenger.

Tabell 15 Trinnvis regresjonsanalyse med syn på alkoholbruk i kristne miljøer som avhengig var. *

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Kjønn	,049	,132				
Alder	-,028	,395				
Urbaniseringsgrad	,067	,040				
Venner som drikker			,214	,000		
Foreldre som drikker			,211	,000		
Debutalder			-,226	,000		
Bønn					-,155	,000
Trosstyrke					-,069	,035
Deltakelse på møter					-,122	,000
Sosial-etisk konservatisme					-,337	,000
R ²		.004		.208		.299

*Standardiserte betakoeffisienter, signifikans, samt forklart varians.

Modell 1 viser at verken kjønn eller alder gir noen signifikante effekter på holdninger. Det vi finner er at urbaniseringsgrad gir en noe positiv effekt, men at denne er beskjeden. Modellen gir en svært lav forklaringskraft. Bare 0,4 prosent av variasjonen i den avhengige variabelen forklares.

Modell 2 viser at både variabelen "venner som drikker" og "foreldre som drikker" har en positiv effekt på aksept av alkohol. Det å ha venner som drikker og det å ha foreldre som drikker peker begge deler i liberaliserende retning, effektene er noenlunde like sterke.

Videre ser vi at debutalder for alkohol har en klar negativ effekt – den tydeligste i hele modellen.

I modell tre undersøker vi betydningen av religiøs tro og praksis. Her finner vi at det å be ofte, det å ha sterk tro og det å delta hyppig på religiøse møter, trekker i retning av restriktive holdninger. Samtidig ser vi at de som er liberale i forhold til samlivsspørsmål også har en tendens til å være liberale i forhold til syn på alkoholbruk i kristne sammenhenger. Dette er den tydeligste effekten av alle i modellen.

Tabell 16 Regresjonsanalyse med syn på alkoholbruk i kristne miljøer som avhengig variabel.*

	Beta	Sig.
Kjønn	-,027	,319
Alder	,059	,035
Urbanitetsgrad	,035	,188
Venner som drikker	,060	,043
Foreldre som drikker	,137	,000
Debutalder	-,136	,000
Bønn	-,150	,000
Trosstyrke	-,034	,296
Deltakelse på møter	-,090	,004
Sosial-etisk konservatisme	-,293	,000
R ²		,357

*Standardiserte betakoeffisienter, signifikans, samt forklart varians.

Heller ikke i denne modellen gir kjønn noen effekt på holdningsvariabelen. Alder har en svak positiv effekt. Urbaniseringsgrad gir derimot ikke noen signifikante utslag, når vi altså kontrollerer for effekten av andre variable. Venner som drikker har også her en positiv effekt, men denne er svak og bare så vidt signifikant. Av holdningsvariabelen ser vi at foreldrenes drikkemønster synes å spille en viktigere rolle enn venners forhold til alkohol. Debutalder trekker i retning av et restriktivt syn på alkoholbruk. I denne modellen finner vi, i motsetning til hva angår forbruk, at trosstyrke ikke spiller inn, mens bønn og deltakelse på religiøse møter begge har en negativ effekt på alkoholaksept. Den sterkeste effekten har sosialetisk konservatisme. Den sterke negative effekten kan tyde på at familieverdier og et restriktivt syn på alkoholbruk er beslektede fenomener, som fote går sammen.

Den signifikante effekten vi finner av alder på både holdninger og atferd, gjør det aktuelt å diskutere muligheten for en "livsfaseeffekt". Mye tyder på at det å flytte hjemmefra for å studere, svekkes den modererende betydningen av oppvekstmiljøet. Studietiden og arbeidslivet kan være arenaer der det dannes nye sosiale nettverk hvor ens gamle grenser settes på prøve. De av ungdommene som fortsetter å holde kontakt med gå på religiøse

møter, kan tenkes å opprettholde et nettverk der verdier og holdninger bevarer. Understreke betydningen av jevnalderrelasjoner – Frønes.

10 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

Tema for denne rapporten har vært bruken av og holdninger til alkohol blant unge mellom 16 og 25 år, som er aktive i kristne organisasjoner. Undersøkelsen har sett på betydningen av sosiale bakgrunnsfaktorer som kjønn, alder og bosted. Vi har videre undersøkt hvordan aspekter ved kontakten med foreldre og venner slår ut på drikkevanene. Sentralt i analysen står variabler knyttet til religiøsitet og verdier. Analysen viser at både religiøs tro, privat religiøs praksis, deltakelse i kollektive religiøse sammenhenger og tilhørighet til en religiøs organisasjon, har betydning for omgang med alkohol.

En del av dataene peker i retning av det har skjedd en økning i alkoholforbruket (og i narkotikabruken) blant unge i kristne organisasjoner. Sammenliknet med ungdom generelt ligger likevel forbruket på et begrenset nivå. Et klart mindretall drikker alkohol "hyppig", det vil si flere ganger i måneden (18 %), mens omkring 20 % oppgir at de har vært fulle. Disse tallene ligger langt under det som registreres i generelle ungdomsundersøkelser. Likevel gir undersøkelsen grunn til ettertanke.

Selv om forbruket av alkohol kan synes beskjedent sammenliknet med "det normale", er holdningene til alkohol annerledes enn de var for noen tiår siden, da man gjennomførte liknende kartlegginger av aktive i kristne organisasjoner. I "Livsstilsundersøkelsen" fra 1985 går det frem at ca. 60 % av "kristenfolket" den gang var totalavholds, 27 % var "svært måteholdne" og 8 % var "mindre måteholdne". Disse tallene stemmer ganske godt overens med tall fra Valgundersøkelsen 1985 (se Figur 1). I dag er ikke lenger et avholdsstandpunkt det vanligste blant aktive kristne – det er avløst av et måteholdsstandpunkt. Et mindretall på 30 % mener at kristne bør avstå fra alkohol i alle sammenhenger, mens et flertall på 60 % støtter utsagnet "kristne kan godt drikke alkohol, men bør ikke bli fulle". 10 % har et "aksepterende" forhold til alkohol. Det er tydelig at en form for måtehold er det dominerende standpunktet blant unge aktive kristne. Ungdom i kristne miljøer sier ikke bastant nei til alkohol, men er åpne for moderat bruk. Alkohol nytes primært i private sammenhenger, på private fester og andre samlinger med venner. Når man blir bedt om å gi eksempler på situasjoner hvor alkohol aksepteres, nevnes gode måltider og hyggelige sosiale settinger.

Vi finner stort sett de samme statistiske mønstre blant "våre ungdommer" som en ser i generelle ungdomsundersøkelser. Det er liten forskjell på hvordan gutter og jenter i kristne miljøer forholder seg til alkohol. Kjønn er ikke en faktor som forklarer variasjonen i alkoholforbruk. Dette betyr at jenter over tid har tatt igjen guttene i "øvelsen" alkoholbruk. Når det gjelder bruk av narkotiske stoffer er imidlertid guttene "verstingene". Men narkotika er generelt lite utbredt ifølge undersøkelsen. Bare omkring 5 % av de unge i materialet, noen flere blant gutter i 20-årene, rapporterer at de har prøvd narkotiske stoffer - fortrinnsvis lettere stoffer som hasj eller marihuana (som det er ulovlig å bruke).

Aktive kristne begynner jevnt over senere enn andre med alkohol. Men når man har passert myndighetsalder og flytter hjemmefra, øker forbruket. Av undersøkelsen går det fram at

alkoholforbruket er klart høyere blant unge i 20-årene enn blant tenåringer. Forbruket ser heller ikke ut til å reduseres etter hvert som en etablerer seg og går inn i et parforhold. Når de unge flytter til storbyene for å studere, møter de andre utfordringer enn under oppveksten. Venner blir viktige påvirkningsagenter og nye sosiale situasjoner oppstår. Mange skifter sosialt miljø. De fleste ungdommene i undersøkelsen er aktive i ulike sosiale sammenhenger, både kristent-kirkelige og mer sekulære. Omtrent halvparten har flest kristne venner, mens en firedel har flest ikke-kristne venner. Resten har omtrent like mange kristne som ikke-kristne venner. Forholdet en har til jevnaldrende viser seg å spille en vesentlig rolle for konsumet. Dette stemmer overens med generelle sosiale teorier om jevnaldrendes betydning i denne aldersgruppen (Frønes 2007).

Resultatene av undersøkelsen bør ikke avfeies med at det generelt sett er begrenset drikking blant aktive kristne. De sosiale mønstre vi finner gir grunnlag for refleksjon. Alkoholforbruket blant aktive kristne ser ut til å stige ganske merkbart når den unge flytter hjemmefra og begynner på studier i de store byene. Både alder og størrelse på bosted gir utslag i analysen. De siste årene er det rapportert om skyhøyt alkoholforbruk blant studenter, ikke minst i Oslo, hvor ritualer knyttet til skjenking utgjør en sentral del av sosialiseringen av nye studenter (Tefre 2007). De unge i storbyene kommer i kontakt med alkoholbruk i mange sammenhenger. Spørsmålet er hvilke strategier det er best å møte den med.

Til tross for at forbruket øker når man trer inn i de voksnes rekke, er det en forsvinnende liten andel som rapporterer at de har benyttet rusmidler i organiserte kristne sammenhenger, slik som for eksempel på leirer eller stevner i kristen regi. Et overveldende flertall av de unge gir uttrykk for at de ønsker at kristne miljøer fortsatt skal være alkoholfrie soner (80 %). Når det derimot gjelder alkoholbruk i det en kan kalle "kirkelige gråsoner", er holdningene mer liberale. 45 % gir full eller delvis tilslutning til utsagnet "det er greit å ta seg et glass øl eller vin på byen etter et kristent arrangement". I tillegg svarer 14 % "vet ikke" på spørsmålet. Gruppen av aktive kristne er dermed delt på midten når det gjelder denne problemstillingen. Også svar på andre spørsmål tyder på at et flertall inntar et prøvende, men kritisk standpunkt til alkohol.

Måtehold kan være en krevende strategi i et samfunn der en presenteres for alkohol i stadig flere sammenhenger. Samtidig gir et måteholdsstandpunkt flere handlingsvalg i komplekse sosiale situasjoner. Det er et faktum at de som er sosialt aktive og er med i ulike miljøer, drikker oftere og mer, enn de som har en begrenset omgangskrets. En god del av de unge nevner, i spørreskjemaets åpne rubrikker, at alkohol kan fungere positivt i (usikre) sosiale settinger. Omkring 20 % oppgir eksplisitt dette som argument for å si ja til (noe) alkohol.

De sosialt aktive drikker mer enn andre. Avholdsstandpunkt er stort sett bare vanlig blant dem som primært er sammen med andre som ikke drikker. Å praktisere avhold fremstår tilsynelatende ikke som et aktuelt valg for dem som har (mange) venner som drikker. Dette blir ikke minst tydelig når vi tar for oss sosialt aktive unge i storbyene. Blant de som har flest venner som drikker er det bare en firedel som selv avstår fra alkohol.

I undersøkelsen går det frem at mange aspekter ved kristen religiøsitet har en modererende virkning på bruk av alkohol. Både mål på trosstyrke, privat religiøs praksis, deltakelse i kollektive religiøse aktiviteter, samt tilhørighet til en kristen organisasjon, bidrar hver for seg og samlet, til å moderere forbruket og underbygge en kritisk holdning til alkohol. Tilhørighet

til enkelte kristne organisasjoner trekker imidlertid i liberaliserende retning. Selv om grad av religiøsitet ser ut til å virke begrensende på alkoholbruk, betyr ikke det nødvendigvis at spørsmål knyttet til rus er et vanlig tema i kristen forkynnelse. Tvert imot er det grunn til å tro at alkohol og rus langt på vei er et tabuområde i en del kristne sammenhenger. I denne undersøkelsen fremstår aktive kristne som splittet i synet på alkohol. Det er en kjent sak at indre uenighet i en organisasjon gjerne vil føre til at en lar være å ta opp kontroversielle spørsmål.

Konservatisme eller tradisjonalisme i sosialetiske verdispørsmål går sammen med en restriktiv holdning til alkohol. Dette stemmer overens med synet som har dominert kristne miljøer de siste 100 årene. Holdning til alkohol har av mange nettopp *ikke* blitt sett på som et "adiaforon", men tvert imot som en sentral del av hva det vil si å være kristen. I dag er livsstilene mer individuelle. Det forventes at det enkelte individ selv utvikler egne begrunnelser for en valgt livsstil.

Forholdet til alkohol henger altså sammen med standpunkt til andre sosialetiske spørsmål, først og fremst samlivsrelaterte. Holdning til alkohol vil i noen grad utgjøre en del av "en pakke" sosialetiske standpunkter. Andre samfunnsspørsmål enn de som har å gjøre med samliv, er mindre klart koblet til syn på alkohol. Det er ikke grunnlag for å si at restriktive holdninger til alkohol generelt sett går sammen med et samfunnsengasjement. Snarere er det i undersøkelsen tegn til at de aller mest samfunnsengasjerte, de som oppgir at de svært interessert i politiske spørsmål, har et noe mer liberalt syn på alkohol enn gjennomsnittet (jfr. del 8).

Holdninger til samlivsetiske spørsmål kan være et inntak til å fange opp de to formene for kristen orientering som ble diskutert innledningsvis i rapporten – såkalt "forskjellsreligion og "humanitetsreligion" (jfr. Repstad og Henriksen 2010). Den første konservative religionsformen opererer med et klart skille mellom et kristent tanke/handlingsunivers og et verdslig. Å operere med klare grenser for hvilke holdninger som kan aksepteres er typisk for denne retningen eller religionsformen. På denne måten kan både syn på alkohol og samliv defineres som del av et kristent livssyn. Et avholdsstandpunkt lar seg lett innpasse i en slik måte å tenke på. Å betrakte avhold som en naturlig del av det å være kristen, kan synes som en effektiv strategi dersom målet er å begrense alkoholbruken mest mulig. Et aktuelt spørsmål er om en slik tankegang i det lange løp oppleves som bærekraftig av den unge som ferdes i komplekse og skiftende sosiale sammenhenger. Den formen for kristendom som omtales som humanitetsreligion opererer med løsere grenser for hva som kan aksepteres innenfor en kristen ramme. Et kritisk måteholdsstandpunkt synes å være i tråd med en slik overordnet religiøs innstilling. Gjennomgangen av data og de empiriske analysene viser at et mindretall av de unge setter likhetstegn mellom det å være kristen og det å være avholds. Det store flertallet, omkring 60 %, inntar et standpunkt der alkohol i gitte situasjoner kan nytes i begrensede mengder. Den siste lille gruppen i utvalget (ca. 10 %) står for en aksepterende holdning til rus og alkohol.

Et avholdsstandpunkt finner vi stort sett bare blant unge som omgås andre som ikke drikker. Blant de som er aktive både i kristne og i sekulære miljøer, og som har venner som drikker, ser ikke et avholdsstandpunkt ut til å være noe utbredt ståsted. En kan hevde at dette tyder på at de unge tilpasser seg omgivelser hvor alkohol er inngår i sosiale settinger. Men selv om de fleste ikke sier bastant nei til alkohol, er både holdninger og praksis vesensforskjellig fra

de en finner blant ungdom generelt. Forbruket er for de aller flestes del moderat, og et flertall mener at kristne ikke bør drikke seg fulle. Det kan dermed synes som om en god del lykkes i å gjennomføre og opprettholde et måteholdsstandpunkt. Som vi har vært inne på kan det ligge en utfordring i at et gradvis økende forbruk etterfølges av justerte holdninger for å oppnå en likeverdig balanse mellom handlinger og holdninger. Det er ikke alltid slik at holdninger styrer handlinger. Som Festinger demonstrerte i sine psykologiske forsøk kan det like gjerne være slik at mennesker justerer holdninger etter praksis, for på den måten å unngå ubehaget knyttet til "kognitiv dissonans" (psykologisk spenning mellom holdninger og handlinger som ikke stemmer overens).

Når alkoholkonsumet øker i samfunnet har det også en tendens til å øke blant aktive kristne. Men det samlede forbruket ligger likevel på et klart lavere nivå. Samtidig er kristen ungdom utsatt for den samme type påvirkning som annen ungdom og møter alkohol i mange situasjoner. Hvor enkelt er det da å si nei i sammenhenger hvor man synes alkohol ikke passer inn eller når "nok er nok"?

Ofte blir religion ensidig sett på som en begrensing i forhold til livsutfoldelse. Men det er også mulig å betrakte religion som et utgangspunkt for å forhandle mellom ulike interesser og posisjoner – og utvikle sin voksne identitet. På bakgrunn av det innsamlede materialet kan en hevde at kristen tro og tilhørighet til kristne organisasjoner, representerer en *ressurs* for den som ønsker å opprettholde en restriktiv praksis og stå imot uønsket drikkepress. Som ung og aktiv i en religiøs organisasjon blir man ofte forbundet med en subkulturell posisjon som bryter med kulturelle ideal om individuell selvrealisering gjennom konsum, livsstil og seksuell frihet. Religiøsitet utgjør i likhet med andre sosiale identiteter en ramme som de unge møter i sine identitetsprosjekt. Religiøsitet representerer begrensninger, men også ressurser som kan benyttes for å håndtere sosiale utfordringer. Slik resonneres det i en nylig gjennomført svensk studie av ungdom og religiøsitet (Lövhelm og Bromander 2012).

I gitte situasjoner kan dette både gjelde for religiøse miljøer og for religiøs ideologi. Individualisering og sekularisering skaper utfordringer for kristne ungdommer som har et kritisk forhold til rusmidler. Kan kristen religiøsitet være til hjelp for dem som møter uønsket drikkepress? I denne undersøkelsen finner man flere tegn på det. For eksempel hevder et flertall på 68 % at det er lettere får aksept for et nei-standpunkt når en viser til sitt kristne livssyn. Det viser seg også at engasjement i kristne miljøer har betydning for både forbruk av alkohol (lavt) og holdning til alkohol (kritisk). For de frivillige organisasjonene som ungdommene er medlem av, kan dette være en spore til å forsøke å forberede de unge på å møte drikkepresset som høyst sannsynlig vil oppstå i mange sammenhenger.

Et spørsmål som kan reises i forlengelsen av denne rapporten er om de kristne organisasjonene som de unge er med i, setter temaet alkohol på dagsorden og forsøker å forebygge høyt konsum og alkoholskader blant medlemmene. Selv om resultatene av undersøkelsen kan virke beroligende på dem som fryktet at forbruket blant aktive kristne var på linje med gjennomsnittet, er det nok av funn som kan danne utgangspunkt for videre drøfting med tanke på forebyggingstiltak. Religiøsitet, ikke minst i form av deltakelse i møter og andre arrangementer, ser ut til å ha en modererende virkning på alkoholbruk. Men like viktig som religiøse forhold er de unges sosiale relasjoner. De som er mest sosialt aktive har ofte også et relativt høyt forbruk og ganske liberale holdninger til alkohol. Det å ha venner som drikker og det å delta i ikke-kristne miljøer, er faktorer som bidrar til å øke forbruket.

Dermed er det ikke gitt at kristne bør trekke seg tilbake fra "verden" og ikke ha kontakt med folk som tenker og handler annerledes enn dem selv.

I og med at medlemmene av kristne organisasjoner fremstår som ganske splittet i synet på alkohol (jfr. denne rapporten), vil det kunne føles ubehagelig og belastende å ta opp tematikken. Noen vil hevde at alkohol nærmest er et "tabu" i kristne organisasjoner. Dette har både sammenheng med at en ved å ta opp temaet risikerer å bli plassert i en bås man ikke føler seg hjemme i, men også fordi det kan føre til ubehagelige spenninger innad i organisasjonen. Redsel for å bli stemplet som "sneversynt og gammeldags" kan lede til at man overser en av store utfordringene de unge står overfor, nemlig denne; hvordan utvikle et bevisst og kritisk syn på alkohol i et samfunn hvor en møter alkohol i stadig flere sammenhenger?

11 REFERANSER

- Baumann, Z. 2000. *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. 1967. *The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Doubleday.
- Bergengen, B. og Y. Larsen 2008. *Innvandrerungdoms bruk av rusmidler. En kunnskapsoversikt*. Rusmiddeletaten i Oslo.
- Botvar, P.K. og U. Schmidt 2010. *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Universitetsforlaget.
- Botvar, P.K., P. Repstad og O. Agedal 2010. "Regionaliseringen av norsk religiøsitet". I Botvar, P.K. og U. Schmidt (red) 2010. *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Universitetsforlaget.
- Botvar, P.K. 2005. "The moral thinking of three generation in Scandinavia. What Role Does religion Play?" *Social Compass*. no. 2 2005: 185-195.
- Botvar og Agedal 2002. "Øst er øst og vest er vest...". I Winsnes, O. G. (red) Tallenes tale 2002. *KIFO-rapport nr. 23*.
- Bellah, R. 1985. *Habits of the heart. Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press.
- Durkheim, E. 1897/1994. *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Dyrhaug, T. 1998. "Rapport fra en alkoholvaneundersøkelse blant kristen ungdom i Oslo og Møre og Romsdal". Kirkerådet 1998.
- Ellison, C.G. et al. 2008. "Religion and Alcohol Use Among College Students: Exploring the Role of Domian-specific Religious Silence". I *Journal of Drug Issues*, Summer 2008, 3: 821-845.
- Ester, P. et al. 1993. *The Individualizing Society*. Tilburg University Press.
- Festinger, L 1957. *A Theory of Cognitive Dissonance*. Evanston.
- Frønes, I. 2007. *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Frøyland R.L. og M. Aa. Sletten 2011. "Ung i Stavanger. Endring, risiko og lokale forskjeller". *NOVA-rapport 7/11*.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity press.
- Gibbins, J. og B. Reimer 1998. "Postmodernism". I J. W. van Deth og E. Scarbrough (eds). *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.

- Halman, L. 1996. "Individualism in Individualized Society". *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 37: 195-214.
- Heelas, P. og L. Woodhead 2005. *The Spiritual Revolution*. Oxford: Blackwell.
- Henriksen, J.O. og P. Repstad 2005. *Tro i sør. Sosiaologiske og teologiske blikk på sørlandsk religion*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hibell, Björn et al 2009: THE 2007 ESPAD Report. ESPAD.
- Ingelhart, R. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Luckmann, T. 1971. *The Invisible Religion*. The MacMillan Company.
- Lövheim, M. og J. Bromander 2012. *Religion som resurs? Existensiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Stockholm: Artos.
- Maffesoli, M. 1996. *Time of the Tribes*. London: Sage.
- Pettersson, T. 2000. "Moral och mänskliga relationer". I Gustafsson, G. og T. Pettersson (red). *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen*. Stockholm: Verbum.
- Repstad, P. og J.O. Henriksen (red) 2005. *Mykere kristendom. Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- J. H. Schultz 2006. *Innvandrerungdoms bruk av alkohol og narkotika*. Dr. gradsavhandling ved Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.
- Skjørshammer, M. og T. Nergård 1986. *Kristenfolkets alkoholvaner – beskyttelse eller tvangstrøye?* I Holbek, J.A. (red). *Livsstilsboka. Om kristen livsstil i dagens Norge*. Luther forlag.
- Tefre, E. M. og A. Amundsen 2007. "Rusmiddelatferd blant studenter". *SIRUS-rapport 2/2007*.
- Øia, T og Å. Strandbu 2010. "15-åringer – hvem drikker? En undersøkelse av tiendeklassinger i Oslo 2009". *NOVA rapport 1/10*.
- Vedøy, T. F. og A. Skretting 2009. "Ungdom og rusmidler. Resultater av spørreskjemaundersøkelsen 1968 til 2008". *SIRUS-rapport 5/2009*. Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Wells, G. M 2010. "The Effect of Religiosity and Campus Alcohol Culture on Collegiate Alcohol Consumption". *Journal of American College Health*, Vol. 58, No. 4: 295-305.
- Woodhead, L. og P. Heelas 2000. *Religion in Modern Times*. Oxford: Blackwell Publishers.

12 APPENDIX

Tabell A 1 Forhold til rusmiddel: Rusbrus	iv
Tabell A 2 Forhold til rusmiddel: Øl	iv
Tabell A 3 Forhold til rusmiddel: Vin	iv
Tabell A 4 Forhold til rusmiddel: Brennevin	iv
Tabell A 5 Forhold til rusmiddel: Tobakk	v
Tabell A 6 Forhold til rusmiddel: Snus	v
Tabell A 7 Forhold til rusmiddel: Partydop	v
Tabell A 8 Forhold til rusmiddel: Anabole steroider	v
Tabell A 9 Forhold til rusmiddel: Hasj/Marihuana	vi
Tabell A 10 Forhold til rusmiddel: Andre narkotiske stoffer	vi
Tabell A 11 Hvor ofte drikker du alkohol?	vi
Tabell A 12 Hvor ofte drikker du så mye alkohol at du blir full?	vi
Tabell A 13 Hvor gammel var du første gang du drakk alkohol (mer enn å smake)?	vii
Tabell A 14 Drikker du mer eller mindre enn de du vanligvis er sammen med?	vii
Tabell A 15 Hva er de viktigste grunnene til at du ikke drikker (mer) alkohol? Inntil 3 svar	vii
Tabell A 16 Hva er de viktigste grunnene til at du drikker alkohol? Inntil 3 svar	viii
Tabell A 17 I hvilke sammenhenger drikker du alkohol? Flere svar mulig	viii
Tabell A 18 Kristne som ikke drikker blir ansett som kjipe	viii
Tabell A 19 Kristne kan gjerne drikke alkohol, bare de ikke drikker seg fulle	ix
Tabell A 20 Det er greit å ta seg et glass øl eller vin på byen etter et kristent arrangement	ix
Tabell A 21 Når man sier at man er kristen aksepterer andre lettere at man ikke drikker	ix
Tabell A 22 Det er viktig at kristne miljøer er alkoholfrie	ix
Tabell A 23 Som kristen bør man avstå fra alkohol	x
Tabell A 24 I forbindelse med idrettsarrangement	x

Tabell A 25 Når noen til stede har hatt et alkoholproblem	x
Tabell A 26 Når man er ombord i en småbåt	x
Tabell A 27 Når man er sammen med barn	xi
Tabell A 28 Når man er i en organisert kristen sammenheng.....	xi
Tabell A 29 Når man er gravid	xi
Tabell A 30 Drikker dine foreldre/foresatte alkohol jevnlig (flere ganger i måneden)	xi
Tabell A 31 Hva mener dine foresatte/foreldre om ditt forhold til alkohol?	xii
Tabell A 32 Hvordan vil du beskrive forholdet du har til dine foreldre/foresatte?	xii
Tabell A 33 Har du en god venn som du kan stole på og betro deg til?	xii
Tabell A 34 Hvor ofte er du sammen med venner?	xiii
Tabell A 35 Når du er sammen med venner, hvem er du da oftest sammen med?	xiii
Tabell A 36 Hvor mange av dine venner drikker alkohol?	xiii
Tabell A 37 Hvor mange av dine venner har et annet livssyn enn deg selv?	xiv
Tabell A 38 Hvilket av disse utsagnene beskriver best dine trosforestillinger om Gud?	xiv
Tabell A 39 Jeg regner meg som personlig kristen.....	xiv
Tabell A 40 Min tro er viktig for meg.....	xv
Tabell A 41 Jeg tror på Jesus som Guds sønn.....	xv
Tabell A 42 Jeg leser regelmessig i Bibelen	xv
Tabell A 43 Jeg går regelmessig på religiøse møter/gudstjenester.....	xv
Tabell A 44 Jeg deltar regelmessig i andre typer religiøse aktiviteter	xvi
Tabell A 45 Jeg er sikker på å få hjelp fra Gud om jeg trenger det	xvi
Tabell A 46 Mine beste venner er kristne	xvi
Tabell A 47 De fleste av mine venner er kristne.....	xvi
Tabell A 48 Min mor er kristen.....	xvii
Tabell A 49 Min far er kristen	xvii
Tabell A 50 Hvor ofte har du vært med på et møte eller liknende i løpet av den siste måneden?	xvii
Tabell A 51 Har du noen gang hatt lederverv i en kristen forening der du bor?	xvii

Tabell A 52 Opplever du en særlig tilknytning til:	xviii
Tabell A 53 Dersom en må velge mellom nye arbeidsplasser og rent miljø, bør en velge miljøet	xviii
Tabell A 54 Jeg synes ikke samboerskap er noen god idé	xviii
Tabell A 55 Likestillingen mellom kvinner og menn har gått for langt	xviii
Tabell A 56 Jeg er svært interessert i politiske spørsmål	xix
Tabell A 57 Homofile par bør ha rett til å adoptere barn	xix
Tabell A 58 Innvandrere er stort sett med på å berike samfunnet	xix
Tabell A 59 Kirker og religiøse organisasjoner har for lite å si i dagens samfunn	xix
Tabell A 60 Omtrent hvor mange bor det i din kommune?	xx
Tabell A 61 Hvilket fylke bor du i?	xx
Tabell A 62 Hvor gammel er du?	xxi
Tabell A 63 Er du gutt eller jente?	xxi
Tabell A 64 Hvilket av følgende partier liker du best?	xxi
Tabell A 65 Hva driver du med for tiden?	xxii
Tabell A 66 Hvor tilfreds er du med livet for tiden?	xxii
Tabell A 67 Regresjon med alkoholbruk om avhengig variabel, avholds inkludert.	xxii

Appendiks del I: Frekvenstabeller

Tabell A 1 Forhold til rusmiddel: Rusbrus

	Prosent
Bruker jevnlig	3,6
Har prøvd	36,7
Har ikke prøvd	59,7
Totalt	100
Antall	1020

Tabell A 2 Forhold til rusmiddel: Øl

	Prosent
Bruker jevnlig	11,6
Har prøvd	43,9
Har ikke prøvd	44,5
Totalt	100
Antall	1025

Tabell A 3 Forhold til rusmiddel: Vin

	Prosent
Bruker jevnlig	13,1
Har prøvd	46,4
Har ikke prøvd	40,4
Totalt	100
Antall	1027

Tabell A 4 Forhold til rusmiddel: Brennevin

	Prosent
Bruker jevnlig	4,1
Har prøvd	24,6
Har ikke prøvd	71,3
Totalt	100
Antall	1012

Tabell A 5 Forhold til rusmiddel: Tobakk

	Prosent
Bruker jevnlig	2,6
Har prøvd	29,0
Har ikke prøvd	68,4
Totalt	100,0
Antall	1014

Tabell A 6 Forhold til rusmiddel: Snus

	Prosent
Bruker jevnlig	8,1
Har prøvd	20,9
Har ikke prøvd	71,1
Totalt	100
Antall	1016

Tabell A 7 Forhold til rusmiddel: Partydop

	Prosent
Bruker jevnlig	,1
Har prøvd	,1
Har ikke prøvd	99,8
Totalt	100,0
Antall	1006

Tabell A 8 Forhold til rusmiddel: Anabole steroider

	Prosent
Bruker jevnlig	-
Har prøvd	,1
Har ikke prøvd	99,9
Totalt	100
Antall	1004

Tabell A 9 Forhold til rusmiddel: Hasj/Marihuana

	Prosent
Bruker jevnlig	,2
Har prøvd	4,1
Har ikke prøvd	95,7
Totalt	100
Antall	1008

Tabell A 10 Forhold til rusmiddel: Andre narkotiske stoffer

	Prosent
Bruker jevnlig	,1
Har prøvd	,2
Har ikke prøvd	99,7
Totalt	100
Antall	987

Tabell A 11 Hvor ofte drikker du alkohol?

	Prosent	Antall
Hver uke	1,7	18
Flere ganger hver måned	10,7	110
Sjeldnere	24,6	253
Drikker aldri eller omtrent aldri alkohol	63,0	649
Totalt	100	1030

Tabell A 12 Hvor ofte drikker du så mye alkohol at du blir full?

	Prosent	Antall
Hver uke	0,1	1
Flere ganger hver måned	2,3	24
Sjeldnere	15,1	156
Drikker aldri/omtrent aldri så mye alkohol at jeg føler meg	82,4	850
Totalt	100	1031

Tabell A 13 Hvor gammel var du første gang du drakk alkohol (mer enn å smake)?

	Prosent	Antall
Da jeg var under 13 år	0,7	7
13 år	1,8	18
14 år	3,2	33
15 år	7,6	78
16 år	9,8	100
17 år	9,5	97
18 år eller eldre	24,5	250
Har aldri drukket alkohol	43,0	439
Totalt	100	1022

Tabell A 14 Drikker du mer eller mindre enn de du vanligvis er sammen med?

	Prosent	Antall
1 Betydelig mer	0,7	7
2 Noe mer	0,8	8
3 Omtrent like mye	14,0	143
4 Noe mindre	13,2	135
5 Betydelig mindre	32,4	331
6 Verken de eller jeg drikker	33,6	344
7 Vet ikke	5,4	55
Totalt	100	1023

Tabell A 15 Hva er de viktigste grunnene til at du ikke drikker (mer) alkohol? Inntil 3 svar

	Prosent	Antall
Liker ikke smaken	13,4	138
Det er dyrt	18,3	189
Mine foreldre ønsker ikke at jeg skal drikke alkohol	14,4	148
Alkohol skaper mange problemer	55,9	576
Mine beste venner drikker ikke	11,7	121
Det passer ikke sammen med min kristne tro	41,8	431
Anledningen har ikke bydd seg	6,4	66
Jeg har vokst opp i et miljø hvor det å drikke alkohol ikke var vanlig	33,2	342
Vil ikke risikere å miste kontrollen	44,1	455
Det kan være helseskadelig	21,7	224
Annet:	12,9	133

Tabell A 16 Hva er de viktigste grunnene til at du drikker alkohol? Inntil 3 svar

	Prosent	Antall
Jeg drikker aldri alkohol	48,3	498
Jeg liker smaken	27	278
For å slappe av	10,1	104
Jeg liker rusen	6,4	66
Mine beste venner drikker	5,1	53
Føler meg utenfor hvis jeg ikke gjør det	4,9	51
Alkohol gjør det lettere å ta kontakt med andre	9,3	96
Jeg har vokst opp i et miljø hvor det er vanlig å drikke alkohol	4,4	45
Synes kristne også bør kunne slå seg løs i blant	8	82
Ser ikke noe galt i å drikke alkohol	20,3	209
Synes det er vanskelig å si "nei" når jeg blir tilbudt det	1,9	20
Andre grunner	7,5	77

Tabell A 17 I hvilke sammenhenger drikker du alkohol? Flere svar mulig

	Prosent	Antall
Privat selskap/fest	47,3	488
Ute på byen med venner	20,4	210
I skole/studie-sammenheng	5,1	53
I jobbsammenheng	4	41
I kristen sammenheng (etter arrangement/leir/tur etc.)	1,6	16
Når jeg er alene	6	62
På turer (utenlands, i naturen)	18,1	187

Tabell A 18 Kristne som ikke drikker blir ansett som kjipe

	Prosent	Antall
Helt enig	3,4	35
Enig	19,8	204
Uenig	38,8	399
Helt uenig	31,5	324
Vet ikke	6,4	66
Totalt	100	1028

Tabell A 19 Kristne kan gjerne drikke alkohol, bare de ikke drikker seg fulle

	Prosent	Antall
Helt enig	16,3	167
Enig	43,7	449
Uenig	22,1	227
Helt uenig	8,5	87
Vet ikke	9,4	97
Totalt	100	1027

Tabell A 20 Det er greit å ta seg et glass øl eller vin på byen etter et kristent arrangement

	Prosent	Antall
Helt enig	13,0	134
Enig	32,1	330
Uenig	25,1	258
Helt uenig	15,7	161
Vet ikke	14,0	144
Totalt	100	1027

Tabell A 21 Når man sier at man er kristen aksepterer andre lettere at man ikke drikker

	Prosent	Antall
Helt enig	16,5	170
Enig	51,4	528
Uenig	13,4	138
Helt uenig	3,1	32
Vet ikke	15,6	160
Totalt	100	1028

Tabell A 22 Det er viktig at kristne miljøer er alkoholfrie

	Prosent	Antall
Helt enig	47,4	488
Enig	30,5	314
Uenig	11,7	120
Helt uenig	3,3	34
Vet ikke	7,1	73
Totalt	100	1029

Tabell A 23 Som kristen bør man avstå fra alkohol

Helt enig	10,7	110
Enig	19,6	202
Uenig	39,9	410
Helt uenig	17,0	175
Vet ikke	12,7	131
Totalt	100	1028

Det er greit å drikke alkohol...:

Tabell A 24 I forbindelse med idrettsarrangement

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	1,6	16
Ja, antakelig	12,4	127
Nei, antakelig ikke	31,6	324
Nei, absolutt ikke	48,8	500
Vet ikke	5,7	58
Totalt	100	1025

Tabell A 25 Når noen til stede har hatt et alkoholproblem

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	,2	2
Ja, antakelig	1,6	16
Nei, antakelig ikke	19,8	203
Nei, absolutt ikke	75,9	778
Vet ikke	2,5	26
Totalt	100	1025

Tabell A 26 Når man er ombord i en småbåt

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	1,4	14
Ja, antakelig	13,0	133
Nei, antakelig ikke	20,6	211
Nei, absolutt ikke	62,5	640
Vet ikke	2,5	26
Totalt	100	1024

Tabell A 27 Når man er sammen med barn

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	1,2	12
Ja, antakelig	9,7	99
Nei, antakelig ikke	16,3	166
Nei, absolutt ikke	71,8	733
Vet ikke	1,1	11
Totalt	100	1021

Tabell A 28 Når man er i en organisert kristen sammenheng

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	,5	5
Ja, antakelig	3,5	36
Nei, antakelig ikke	19,3	197
Nei, absolutt ikke	74,4	761
Vet ikke	2,3	24
Totalt	100	1023

Tabell A 29 Når man er gravid

	Prosent	Antall
Ja, absolutt	-	-
Ja, antakelig	-	-
Nei, antakelig ikke	2,9	30
Nei, absolutt ikke	96,0	983
Vet ikke	1,1	11
Totalt	100	1024

Foreldre/foresatte

Tabell A 30 Drikker dine foreldre/foresatte alkohol jevnlig (flere ganger i måneden)

	Prosent	Antall
Ja, begge	19,3	199
En av dem	11,5	118
Ingen av dem	65,5	674
Vet ikke	3,7	38
Totalt	100	1029

Tabell A 31 Hva mener dine foresatte/foreldre om ditt forhold til alkohol?

	Prosent	Antall
At det er opp til meg selv å velge	46,5	478
At jeg ikke burde drikke alkohol	29,0	298
At jeg burde vente med å drikke alkohol	12,0	123
De vet ikke om at jeg drikker alkohol	3,9	40
De har ingen meninger om det	1,7	18
Vet ikke hva de mener	7,0	72
Totalt	100	1029

Tabell A 32 Hvordan vil du beskrive forholdet du har til dine foreldre/foresatte?

	Prosent	Antall
Svært godt	62,8	62,8
Godt	27,9	27,9
Både og	8,3	8,3
Ikke så godt	,9	,9
Dårlig	,2	,2
Totalt	100	100,0

Venner og bekjente

Tabell A 33 Har du en god venn som du kan stole på og betro deg til?

	Prosent	Antall
Ja, flere slike venner	75,1	771
Ja, minst en slik venn	22,8	234
Nei	2,0	21
Total	100	1026

Tabell A 34 Hvor ofte er du sammen med venner?

	Prosent	Antall
Omtrent daglig	50,0	513
Omtrent hver uke	44,8	460
Omtrent hver måned	4,6	47
Sjeldnere/aldri	,7	7
Totalt	100	1027

Tabell A 35 Når du er sammen med venner, hvem er du da oftest sammen med?

	Prosent	Antall
En eller to faste venner/kamerater	25,0	257
En eller to faste som ofte er med i en gruppe av andre ungdommer	23,2	238
En vennegjeng som holder sammen	33,7	346
Nokså tilfeldig hvem jeg er sammen med	17,5	180
Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende	,7	7
Totalt	100	1028

Tabell A 36 Hvor mange av dine venner drikker alkohol?

	Prosent	Antall
Omtrent alle	16,7	172
Over halvparten	22,5	231
Ca. halvparten	21,7	223
Under halvparten	20,9	215
Ingen/nesten ingen	18,2	187
Totalt	100	1028

Tro og tilhørighet

Tabell A 37 Hvor mange av dine venner har et annet livssyn enn deg selv?

	Prosent	Antall
Omtrent alle	5,3	54
Over halvparten	16,1	165
Ca. halvparten	26,2	269
Under halvparten	38,5	396
Ingen/nesten ingen	14,0	144
Totalt	100	1028

Tabell A 38 Hvilket av disse utsagnene beskriver best dine trosforestillinger om Gud?

	Prosent	Antall
Jeg tror ikke på Gud nå, og jeg har aldri gjort det	1,5	15
Jeg tror ikke på Gud nå, men jeg gjorde det før	1,6	16
Jeg tror på Gud nå, men det gjorde jeg ikke før	15,1	155
Jeg tror på Gud nå, og det har jeg alltid gjort	79,0	813
Vet ikke	2,9	30
Totalt	100	1029

Tabell A 39 Jeg regner meg som personlig kristen

	Prosent	Antall
Passer svært bra	80,4	825
Passer ganske bra	13,6	140
Passer ikke så bra	2,2	23
Passer ikke i det hele tatt	1,9	20
Vet ikke	1,8	18
Totalt	100,0	1026

Tabell A 40 Min tro er viktig for meg

	Prosent	Antall
Passer svært bra	76,1	777
Passer ganske bra	16,9	173
Passer ikke så bra	3,4	35
Passer ikke i det hele tatt	1,4	14
Vet ikke	2,2	22
Totalt	100	1021

Tabell A 41 Jeg tror på Jesus som Guds sønn

	Prosent	Antall
Passer svært bra	85,5	872
Passer ganske bra	9,1	93
Passer ikke så bra	1,4	14
Passer ikke i det hele tatt	2,0	20
Vet ikke	2,1	21
Totalt	100	1020

Tabell A 42 Jeg leser regelmessig i Bibelen

	Prosent	Antall
Passer svært bra	29,2	299
Passer ganske bra	25,8	264
Passer ikke så bra	32,2	330
Passer ikke i det hele tatt	12,3	126
Vet ikke	,6	6
Totalt	100	1025

Tabell A 43 Jeg går regelmessig på religiøse møter/gudstjenester

	Prosent	Antall
Passer svært bra	51,3	525
Passer ganske bra	30,0	307
Passer ikke så bra	13,6	139
Passer ikke i det hele tatt	4,4	45
Vet ikke	,7	7
Totalt	100	1023

Tabell A 44 Jeg deltar regelmessig i andre typer religiøse aktiviteter

	Prosent	Antall
Passer svært bra	45,9	470
Passer ganske bra	33,3	341
Passer ikke så bra	13,4	137
Passer ikke i det hele tatt	5,5	56
Vet ikke	2,0	20
Totalt	100	1024

Tabell A 45 Jeg er sikker på å få hjelp fra Gud om jeg trenger det

	Prosent	Antall
Passer svært bra	56,0	573
Passer ganske bra	28,4	291
Passer ikke så bra	7,5	77
Passer ikke i det hele tatt	3,5	36
Vet ikke	4,6	47
Totalt	100	1024

Tabell A 46 Mine beste venner er kristne

	Prosent	Antall
Passer svært bra	52,7	541
Passer ganske bra	29,0	298
Passer ikke så bra	11,2	115
Passer ikke i det hele tatt	5,8	60
Vet ikke	1,2	12
Totalt	100	1026

Tabell A 47 De fleste av mine venner er kristne

	Prosent	Antall
Passer svært bra	26,3	269
Passer ganske bra	38,1	389
Passer ikke så bra	27,4	280
Passer ikke i det hele tatt	6,3	64
Vet ikke	2,0	20
Totalt	100	1022

Tabell A 48 Min mor er kristen

	Prosent	Antall
Passer svært bra	74,9	767
Passer ganske bra	10,4	106
Passer ikke så bra	4,1	42
Passer ikke i det hele tatt	7,1	73
Vet ikke	3,5	36
Totalt	100	1024

Tabell A 49 Min far er kristen

	Prosent	Antall
Passer svært bra	70,3	720
Passer ganske bra	9,0	92
Passer ikke så bra	6,1	62
Passer ikke i det hele tatt	10,4	106
Vet ikke	4,3	44
Totalt	100	1024

Tabell A 50 Hvor ofte har du vært med på et møte eller liknende i løpet av den siste måneden?

	Prosent	Antall
Ingen ganger	5,9	61
1-2 ganger	17,1	176
3-4 ganger	26,9	277
5 ganger eller mer	50,0	514
Totalt	100,0	1028

Tabell A 51 Har du noen gang hatt lederverv i en kristen forening der du bor?

	Prosent	Antall
Ja, har det nå	48,0	493
Ja, hadde det tidligere	30,6	315
Nei, men kunne godt tenke meg det	11,1	114
Nei, har aldri vært aktuelt	10,3	106
Totalt	100,0	1028

Tabell A 52 Opplever du en særlig tilknytning til:

	Prosent	Antall
Et frikirkesamfunn	36,1	366
Menighetslivet i statskirken	18,2	185
Frivillige organisasjoner i statskirken	16,5	167
Frittstående kristent arbeid	20,9	212
Ikke-kristen religiøs virksomhet	,3	3
Ingen særlig tilknytning	8,0	81
Totalt	100	1014

Kultur og samfunn

Tabell A 53 Dersom en må velge mellom nye arbeidsplasser og rent miljø, bør en velge miljøet

	Prosent	Antall
Helt enig	15,1	154
Enig	36,8	376
Uenig	11,6	118
Helt uenig	1,7	17
Vet ikke	34,9	356
Totalt	100	1021

Tabell A 54 Jeg synes ikke samboerskap er noen god idé

	Prosent	Antall
Helt enig	32,3	331
Enig	23,5	241
Uenig	17,2	176
Helt uenig	18,9	194
Vet ikke	8,1	83
Totalt	100	1025

Tabell A 55 Likestillingen mellom kvinner og menn har gått for langt

	Prosent	Antall
Helt enig	8,4	86
Enig	20,6	211
Uenig	33,6	344
Helt uenig	21,1	216
Vet ikke	16,3	167
Totalt	100	1024

Tabell A 56 Jeg er svært interessert i politiske spørsmål

	Prosent	Antall
Helt enig	12,5	128
Enig	40,4	415
Uenig	30,9	317
Helt uenig	9,7	100
Vet ikke	6,4	66
Totalt	100	1026

Tabell A 57 Homofile par bør ha rett til å adoptere barn

	Prosent	Antall
Helt enig	14,5	148
Enig	14,6	150
Uenig	19,2	197
Helt uenig	36,1	370
Vet ikke	15,5	159
Totalt	100	1024

Tabell A 58 Innvandrere er stort sett med på å berike samfunnet

	Prosent	Antall
Helt enig	19,6	200
Enig	53,3	545
Uenig	10,4	106
Helt uenig	2,2	23
Vet ikke	14,6	149
Totalt	100	1023

Tabell A 59 Kirker og religiøse organisasjoner har for lite å si i dagens samfunn

	Prosent	Antall
Helt enig	24,0	246
Enig	42,0	430
Uenig	15,4	158
Helt uenig	2,0	20
Vet ikke	16,7	171
Totalt	100	1025

Bakgrunn

Tabell A 60 Omtrent hvor mange bor det i din kommune?

	Prosent	Antall
Under 1000	,5	5
1000-2000	3,2	33
2000-5000	8,7	89
5000-10.000	12,9	132
10.000-20.000	16,4	168
20.000-50.000	21,4	219
Over 50.000	37,0	379
Totalt	100	1025

Tabell A 61 Hvilket fylke bor du i?

	Prosent	Antall
Østfold	2,2	23
Oslo	13,8	142
Akershus	7,3	75
Oppland	1,9	19
Hedmark	2,2	23
Buskerud	3,2	33
Vestfold	7,2	74
Telemark	4,1	42
Aust-Agder	4,7	48
Vest-Agder	8,6	88
Rogaland	14,5	149
Hordaland	12,7	130
Sogn og Fjordane	,9	9
Møre og Romsdal	6,8	70
Sør-Trøndelag	3,7	38
Nord-Trøndelag	,6	6
Nordland	1,6	16
Troms	2,9	30
Finnmark	1,2	12
Totalt	100	1027

Tabell A 62 Hvor gammel er du?

	Prosent	Antall
16 år	12,1	124
17	14,8	152
18	15,2	156
19	16,3	168
20	10,7	110
21	8,1	83
22	7,9	81
23	4,4	45
24	6,0	62
25--29 år	4,6	47
Totalt	100	1028

Tabell A 63 Er du gutt eller jente?

	Prosent	Antall
Gutt	42,1	432
Jente	57,9	593
Totalt	100,0	1025

Tabell A 64 Hvilket av følgende partier liker du best?

	Prosent	Antall
AP	8,6	88
FrP	2,0	20
Høyre	10,0	102
SP	2,4	25
KrF	50,4	516
V	4,9	50
SV	3,2	33
Rødt	,6	6
Annet	1,9	19
Vet ikke	16,1	165
Totalt	100	1024

Tabell A 65 Hva driver du med for tiden?

	Prosent	Antall
Er i arbeid	12,8	132
Går på skole/studerer	84,4	870
Er hjemmeværende	,5	5
Arbeidsledig	,6	6
Trygdet	,1	1
Annet	1,6	17
Totalt	100	1031

Tabell A 66 Hvor tilfreds er du med livet for tiden?

	Prosent	Antall
Svært tilfreds	47,7	490
Tilfreds	44,1	453
Ikke helt tilfreds	7,6	78
Ikke tilfreds i det hele tatt	,7	7
Totalt	100	1028

Tabell A 67 Regresjon med alkoholbruk om avhengig variabel, avholds inkludert.

	Beta	Sig.
Kjønn	-,027	,319
Alder	,059	,035
Urbaniseringsgrad	,035	,188
Venner som drikker	,060	,043
Foreldre som drikker	,137	,000
Debutalder	-,136	,000
Bønn	-,150	,000
Trosstyrke	-,034	,296
Deltakelse på møter	-,090	,004
Sosial-etisk konservatisme	-,293	,000
R ²		.357

Spørreundersøkelse om holdninger til og bruk av rusmidler

1) Hva slags forhold har du til følgende rusmidler?

	Bruker jevnlig	Har prøvd	Har ikke prøvd
Rusbrus	☐	☐	☐
Øl	☐	☐	☐
Vin (alkoholholdig)	☐	☐	☐
Brennevin	☐	☐	☐
Tobakk	☐	☐	☐
Snus	☐	☐	☐
Partydop	☐	☐	☐
Anabole steroider	☐	☐	☐
Hasj/Marihuana	☐	☐	☐
Andre narkotiske stoffer	☐	☐	☐

2) Hvor ofte drikker du alkohol?

- ☐ Hver uke
- ☐ Flere ganger hver måned
- ☐ Sjeldnere
- ☐ Drikker aldri eller omtrent aldri alkohol

3) Hvor ofte drikker du så mye alkohol at du føler deg full?

- ☐ Hver uke
- ☐ Flere ganger hver måned
- ☐ Sjeldnere
- ☐ Drikker aldri/omtrent aldri så mye alkohol at jeg føler meg full

4) Hvor gammel var du første gang du drakk alkohol (mer enn å smake)?

- ☐ Da jeg var under 13 år
- ☐ 13 år
- ☐ 14 år
- ☐ 15 år
- ☐ 16 år
- ☐ 17 år
- ☐ 18 år eller eldre
- ☐ Har aldri drukket alkohol

5) Driker du mer eller mindre enn de du vanligvis er sammen med?

- ☐ Betydelig mer
- ☐ Noe mer
- ☐ Omtrent like mye
- ☐ Noe mindre
- ☐ Betydelig mindre
- ☐ Verken de eller jeg drikker
- ☐ Vet ikke

6) Hva er de viktigste grunnene til at du ikke drikker (mer) alkohol? (Velg inntil 3 svar som du synes passer godt for deg)

- ☐ Liker ikke smaken
- ☐ Det er dyrt
- ☐ Mine foreldre ønsker ikke at jeg skal drikke alkohol
- ☐ Alkohol skaper mange problemer
- ☐ Mine beste venner drikker ikke
- ☐ Det passer ikke sammen med min kristne tro
- ☐ Anledningen har ikke bydd seg
- ☐ Jeg har vokst opp i et miljø hvor det å drikke alkohol ikke var vanlig
- ☐ Vil ikke risikere å miste kontrollen
- ☐ Det kan være helseskadelig
- ☐ Andre grunner:

7) Hva er de viktigste grunnene til at du drikker alkohol? (Velg inntil 3 svar som du synes passer godt for deg)

- ☐ Jeg drikker aldri alkohol
- ☐ Jeg liker smaken
- ☐ For å slappe av
- ☐ Jeg liker rusen
- ☐ Min beste venner drikker
- ☐ Føler meg utenfor hvis jeg ikke gjør det
- ☐ Alkohol gjør det lettere å ta kontakt med andre
- ☐ Jeg har vokst opp i et miljø hvor det var vanlig å drikke alkohol
- ☐ Synes kristne også bør kunne slå seg løs i blant
- ☐ Ser ikke noe galt i å drikke alkohol
- ☐ Synes det er vanskelig å si "nei" når jeg blir tilbudt det
- ☐ Andre grunner:

8) I hvilke sammenhenger drikker du alkohol? (flere svar mulig)

- ☐ Privat selskap/fest
- ☐ Ute på byen med venner
- ☐ I skole/studie-sammenheng
- ☐ I jobbsammenheng
- ☐ I kristen sammenheng (f.eks. sammen med andre kristne deltakere rett etter et kristent arrangement, etter jobb/på turer/leire etc.)
- ☐ Når jeg er alene
- ☐ På turer (utenlands, i naturen)

9) Er du enig eller uenig i følgende utsagn?

	Helt enig	Enig	Uenig	Helt uenig	Vet ikke
Kristne som ikke drikker blir sett på som kjipe	☐	☐	☐	☐	☐
Kristne kan gjerne drikke alkohol, bare man ikke drikker seg full	☐	☐	☐	☐	☐
Det er greit å ta seg et glass øl eller vin på byen etter at man har vært på et kristent arrangement	☐	☐	☐	☐	☐
Når man sier at man er kristen aksepterer andre lettere at man ikke drikker	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at kristne miljøer er alkoholfrie	☐	☐	☐	☐	☐
Som kristen bør man avstå fra alkohol	☐	☐	☐	☐	☐

10) Synes du det er greit å drikke litt alkohol (ett glass pils/lite glass vin) i følgende situasjoner?

	Ja, absolutt	Ja, antakelig	Nei, antakelig ikke	Nei, absolutt ikke	Vet ikke
I forbindelse med idrettsarrangement	☐	☐	☐	☐	☐
Når man vet at noen av de tilstedeværende har hatt et alkoholproblem	☐	☐	☐	☐	☐
Når man er ombord i en småbåt	☐	☐	☐	☐	☐
Når man er sammen med barn	☐	☐	☐	☐	☐
Når man er i en organisert kristen sammenheng (for eksempel på leir, konferanse, jobbreise m.m. i regi av en kristen organisasjon/menighet o.l.)	☐	☐	☐	☐	☐
Når man er gravid	☐	☐	☐	☐	☐

Dine foreldre/foresatte

11) Drikker dine foreldre/foresatte alkohol jevnlig (minst flere ganger i måneden)?

- ☐ Ja, begge
- ☐ En av dem
- ☐ Ingen av dem
- ☐ Vet ikke

12) Hva mener dine foreldre/foresatte om ditt forhold til alkohol? (sett kryss ved det svaret som passer best)

- ☐ At det er opp til meg selv å velge
- ☐ At jeg ikke burde drikke alkohol
- ☐ At jeg burde vente med å drikke alkohol
- ☐ De vet ikke om at jeg drikker alkohol
- ☐ De har ingen meninger om det
- ☐ Vet ikke hva de mener

13) Hvordan vil du beskrive forholdet du har til foreldre/foresatte?

- ☐ Svært godt
- ☐ Godt
- ☐ Både og
- ☐ Ikke så godt
- ☐ Dårlig
- ☐ Vet ikke

Venner og bekjente

14) Har du en god venn som du kan stole på og betro deg til?

- ☐ Ja, flere slike venner
- ☐ Ja, minst en slik venn
- ☐ Nei

15) Hvor ofte er du sammen med venner (utenom skole og sosiale medier)?

- ☐ Omtrent daglig
- ☐ Omtrent hver uke
- ☐ Omtrent hver måned
- ☐ Sjeldnere/aldri

16) Når du treffer venner, hvem er du da som oftest sammen med?

- ☐ En eller to faste venner/kamerater
- ☐ En eller to faste som ofte er med i en gruppe av andre ungdommer
- ☐ En vennegjeng som holder sammen
- ☐ Nokså tilfeldig hvem jeg er sammen med
- ☐ Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende

17) Hvor mange av vennene dine drikker alkohol?

- ☐ Omtrent alle
- ☐ Over halvparten
- ☐ Ca. halvparten
- ☐ Under halvparten
- ☐ Ingen/nesten ingen

Tro og tilhørighet

18) Hvor mange av vennene dine har et annet livssyn enn deg?

- ☐ Omtrent alle
- ☐ Over halvparten
- ☐ Ca. halvparten
- ☐ Under halvparten
- ☐ Ingen/nesten ingen

19) Hvilket av disse utsagnene beskriver best dine trosforestillinger om Gud?

- ☐ Jeg tror ikke på Gud nå, og jeg har aldri gjort det
- ☐ Jeg tror ikke på Gud nå, men jeg gjorde det før
- ☐ Jeg tror på Gud nå, men det gjorde jeg ikke før
- ☐ Jeg tror på Gud nå, og det har jeg alltid gjort
- ☐ Vet ikke

20) Hvor ofte omtrent ber du?

- ☐ Aldri
- ☐ Sjeldnere enn én gang per år
- ☐ Omtrent 1-2 ganger per år
- ☐ Flere ganger i året
- ☐ Omtrent én gang per måned
- ☐ 2-3 ganger i måneden
- ☐ Omtrent hver uke
- ☐ Hver dag

21) Hvilke av følgende påstander passer på deg?

	Passer svært bra	Passer ganske bra	Passer ikke så bra	Passer ikke i det hele tatt	Vet ikke
Jeg regner meg som personlig kristen	☐	☐	☐	☐	☐
Min tro er viktig for meg	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror på Jesus som Guds sønn	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg leser regelmessig i Bibelen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg går regelmessig på religiøse møter/gudstjenester	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg deltar regelmessig i andre typer religiøse aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er sikker på å få hjelp fra Gud om jeg trenger det	☐	☐	☐	☐	☐
Mine beste venner er kristne	☐	☐	☐	☐	☐
De fleste av mine bekjente er kristne	☐	☐	☐	☐	☐
Min mor er kristen	☐	☐	☐	☐	☐
Min far er kristen	☐	☐	☐	☐	☐

22) Hvor ofte har du vært med på en aktivitet, et møte eller liknende i en kristen forening/menighet i løpet av den siste måneden?

- ☐ Ingen ganger
- ☐ 1-2 ganger
- ☐ 3-4 ganger
- ☐ 5 ganger eller mer

23) Har du noen gang hatt lederverv i en kristen forening/organisasjon der du bor?

- ☐ Ja, har det nå
- ☐ Ja, hadde det tidligere
- ☐ Nei, men kunne godt tenke meg det
- ☐ Nei, har aldri vært aktuelt

24) Opplever du en særlig tilknytning til: (Dersom du føler tilknytning til flere, sett bare kryss i den ruten som passer best)

- ☐ Et frikirkesamfunn
- ☐ Menighetslivet i statskirken
- ☐ Frivillige organisasjoner i statskirken
- ☐ Frittstående kristent arbeid
- ☐ Ikke-kristen religiøs virksomhet
- ☐ Ingen særlig tilknytning

25) Hvilke av følgende kristne organisasjoner/ungdomsorganisasjoner og kirkesamfunn har du tilhørighet til? (Sett inntil 3 kryss)

- ☐ Den Evangelisk Lutherske Frikirke
- ☐ Den Norske Kirke
- ☐ Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn/ DELK
- ☐ Det Norske Baptistsamfunn/ NBUF
- ☐ Det Norske Misjonsforbund/ Misjonsforbundet Ung
- ☐ Det Norske Misjonsselskap/ NMSU
- ☐ Indremisjonsforbundet/ Indremisjonsforbundet Ung
- ☐ Metodistkirken i Norge/ MBU
- ☐ Norges KFUK/KFUM
- ☐ Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag/ Laget
- ☐ Normisjon / Acta
- ☐ Norsk Luthersk Misjonssamband/ NLM Ung
- ☐ Pinsebevegelsen i Norge
- ☐ Skjærgårds LIVE
- ☐ Kristen Idrettskontakt/ KRIK
- ☐ Annet, hvilke(t):

Kultur og samfunn

26) I løpet av de siste 12 måneder, har du gjort noe av det følgende?

- ☐ Vært på teater
- ☐ Vært på et idrettsarrangement
- ☐ Vært på ferie utenfor Norden
- ☐ Vært på et debattmøte/politisk møte
- ☐ Vært på en kunstutstilling
- ☐ Vært på konsert med kristen artist
- ☐ Vært på konsert med ikke-kristen artist
- ☐ Vært på leir/festival i kristen regi

27) I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander:

	Helt enig	Enig	Uenig	Helt uenig	Vet ikke
Dersom en må velge mellom nye arbeidsplasser og rent miljø, bør en velge miljøet	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg synes ikke samboerskap er noen god ide	☐	☐	☐	☐	☐
Likestillingen mellom kvinner og menn har gått for langt	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er svært interessert i politiske spørsmål	☐	☐	☐	☐	☐
Homofile par bør ha rett til å adoptere barn	☐	☐	☐	☐	☐
Innvandrere er stort sett med på å berike samfunnet	☐	☐	☐	☐	☐
Kirker og religiøse organisasjoner har for lite å si i dagens samfunn	☐	☐	☐	☐	☐

Bakgrunn

28) Omtrent hvor mange bor det i din kommune?

- ☐ Under 1000
- ☐ 1000-2000
- ☐ 2000-5000
- ☐ 5000-10.000
- ☐ 10.000-20.000
- ☐ 20.000-50.000
- ☐ Over 50.000

29) Hvilket fylke bor du i?

- ☐ Østfold
- ☐ Oslo
- ☐ Akershus
- ☐ Oppland
- ☐ Hedmark
- ☐ Buskerud
- ☐ Vestfold
- ☐ Telemark
- ☐ Aust-Agder
- ☐ Vest-Agder
- ☐ Rogaland
- ☐ Hordaland
- ☐ Sogn og Fjordane
- ☐ Møre og Romsdal
- ☐ Sør-Trøndelag
- ☐ Nord-Trøndelag
- ☐ Nordland
- ☐ Troms
- ☐ Finnmark

30) Hvor gammel er du?

- ☐ 16 år
- ☐ 17
- ☐ 18
- ☐ 19
- ☐ 20
- ☐ 21
- ☐ 22
- ☐ 23
- ☐ 24
- ☐ 25--29 år

31) Er du gutt eller jente?

- ☐ Gutt
- ☐ Jente

32) Hva er fødelandet ditt?

- ☐ Norge
- ☐ Annet:

33) Hvordan bor du for tiden?

- ☐ Sammen med foreldre/familie
- ☐ I kollektiv
- ☐ Hybel/leilighet for meg selv
- ☐ Med samboer
- ☐ Med ektefelle/partner

34) Hvilket av følgende partier liker du best?

- ☐ AP
- ☐ FrP
- ☐ Høyre
- ☐ SP
- ☐ KrF
- ☐ V
- ☐ SV
- ☐ Rødt
- ☐ Annet
- ☐ Vet ikke

35) Hva driver du med for tiden?

- ☐ Er i arbeid
- ☐ Går på skole/studerer
- ☐ Er hjemmeværende
- ☐ Arbeidsledig
- ☐ Trygdet
- ☐ Annet

36) Hvor tilfreds er du med livet for tiden?

- ☐ Svært tilfreds
- ☐ Tilfreds
- ☐ Ikke helt tilfreds
- ☐ Ikke tilfreds i det hele tatt

37) Er du aktivt med i noen av følgende lag/organisasjoner? (Kryss av det som passer)

- ☐ Fritidsklubb
- ☐ Idrettslag
- ☐ Politisk organisasjon
- ☐ Kristen forening/menighet
- ☐ Røde kors, norsk folkehjelp og lignende
- ☐ Musikk, korps, kor, band etc.
- ☐ Avholdsorganisasjon
- ☐ Innvandrersorganisasjon
- ☐ Miljø- og naturvernsorganisasjon
- ☐ Hobbyklubb
- ☐ Jakt- og fiskeforening
- ☐ Rollespill-klubb
- ☐ Supporterklubb
- ☐ Turistforening
- ☐ Annen type organisasjon: